

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

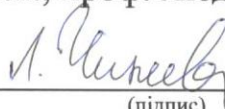
Кафедра інформаційних систем в управлінні та обліку

Анна Володимирівна Герасимчук

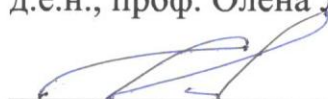
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА
на тему
«ОБЛІК У ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

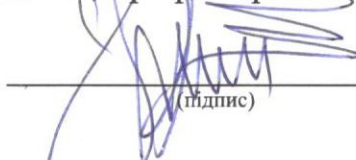
Науковий керівник
д.е.н., проф. Людмила ЧИЖЕВСЬКА

(підпис)

Рецензент
д.е.н., проф. Олена ЛАГОВСЬКА

(підпис)

Завідувач кафедри інформаційних
систем в управлінні та обліку
д.е.н., проф. Сергій ДЕГЕНЧУК

(підпис)

Житомир
2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ.....	6
1.1. Суть і особливості фізичних осіб-підприємців як суб'єкта господарювання.....	6
1.2. Державна реєстрація підприємницької діяльності ФОП: етапи, КВЕДи та класифікація груп оподаткування.....	11
1.3. Контроль і відповідальність у бухгалтерському обліку ФОП.....	16
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК І ПОДАТКИ У ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ.....	24
2.1. Методичні підходи до організації бухгалтерського обліку ФОП.....	24
2.2. Вибір та характеристика систем оподаткування ФОП.....	27
2.3. Облік доходів і витрат: порядок формування та документального підтвердження.....	30
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	37
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ.....	39
3.1. Організація облікового процесу у діяльності ФОП.....	39
3.2. Електронний кабінет платника податків як інструмент подання звітності.....	42
3.3. Форми звітності ФОП: зміст, строки подання та особливості заповнення.....	44
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	49
РОЗДІЛ 4. БЕЗПЕРЕРВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ БУХГАЛТЕРІВ У СФЕРІ ОБЛІКУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ.....	51
4.1. Роль професійного розвитку бухгалтера у сучасних умовах.....	51
4.2. Форми підвищення кваліфікації бухгалтерів.....	54
4.3. Стажування та атестація бухгалтерів.....	56
4.4. Аналіз практики безперервної освіти бухгалтерів в Україні.....	57
4.5. Пропозиції щодо вдосконалення підготовки бухгалтерів для ФОП.....	59
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4.....	61
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку економіки України фізичні особи-підприємці (ФОП) посідають важливе місце у формуванні конкурентного бізнес-середовища, забезпеченні зайнятості населення та створенні передумов для зростання національної економіки. Малий бізнес є основою гнучкості, інноваційності та мобільності економічних процесів, а тому питання організації обліку та оподаткування ФОП є одним із найактуальніших напрямів дослідження. Особливості правового статусу ФОП, спрощені процедури реєстрації та ведення діяльності, постійні зміни в податковому законодавстві зумовлюють необхідність удосконалення методики обліку, підвищення рівня контролю та адаптації облікових процесів до нових економічних викликів.

Актуальність дослідження також зумовлена цифровізацією економіки, яка змінює підходи до ведення обліку, сплати податків, оформлення первинних документів і комунікації між підприємцем та контролюючими органами. З одного боку, цифрові інструменти спрощують ведення бізнесу, а з іншого — висувають нові вимоги до організації обліку та звітності. Крім того, ФОП залишаються однією з найбільш динамічних груп платників податків, що потребує детального аналізу правового регулювання, особливостей систем оподаткування, порядку обліку доходів і витрат, застосування РРО/ПРРО, ведення електронних сервісів та забезпечення податкової дисципліни.

Упродовж останніх років спостерігається активне реформування податкового законодавства щодо діяльності ФОП: змінювалися ліміти доходів, порядок використання касових апаратів, ставки податків, вимоги до підтвердження витрат, правила звітності та реєстрації операцій. Такі часті зміни створюють додаткові труднощі в організації обліку, збільшують ризики помилок і штрафних санкцій, що актуалізує дослідження проблем контролю та відповідальності підприємців. Водночас податкова служба посилює контроль за діяльністю ФОП через аналітичні системи, камеральні та документальні перевірки, моніторинг фінансових операцій, що потребує від підприємців чіткого дотримання вимог законодавства.

Незважаючи на значний науковий та практичний доробок, проблема організації обліку ФОП залишається відкритою через постійні зміни законодавства, відсутність єдиних підходів до методики обліку, різні вимоги залежно від системи оподаткування, особливості підтвердження доходів і витрат та обмежене нормативне регулювання внутрішнього контролю. Потребують подальшого дослідження питання автоматизації обліку, використання сучасних інформаційних систем, оптимізації податкового навантаження, удосконалення облікової політики ФОП та формування організаційно-методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності обліку.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження організації обліку фізичних осіб-підприємців в Україні та обґрунтування напрямів його удосконалення з урахуванням сучасних економічних умов, нормативно-правових вимог і практичних потреб підприємницької діяльності.

Об'єктом дослідження є процес організації бухгалтерського обліку фізичних осіб-підприємців в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні підходи до обліку, оподаткування, контролю і документального забезпечення діяльності ФОП.

Методи дослідження включають аналіз і синтез, метод порівнянь, узагальнення, економіко-правовий аналіз нормативно-правових актів, графічний метод, системний підхід, метод структуризації облікових процесів, а також елементи практичного моделювання та логічного узагальнення.

Інформаційну базу дослідження становлять: Податковий кодекс України, Цивільний та Господарський кодекси України, нормативно-правові акти щодо державної реєстрації ФОП, офіційні роз'яснення податкової служби, наукові праці українських і зарубіжних авторів, статистичні дані, матеріали електронних ресурсів та практичні рекомендації.

Наукова новизна полягає в узагальненні особливостей сучасної організації обліку ФОП, поглибленні підходів до документального забезпечення діяльності, уточненні проблем контролю й відповідальності та формуванні рекомендацій

щодо підвищення ефективності облікового процесу на основі цифровізації та автоматизації.

Практичне значення роботи полягає в тому, що запропоновані висновки та рекомендації можуть бути використані фізичними особами-підприємцями, бухгалтерами, консультантами та студентами економічних спеціальностей для підвищення організації обліку, удосконалення внутрішнього контролю та мінімізації податкових ризиків.

У процесі підготовки роботи окремі результати дослідження було апробовано під час виконання практичних завдань, аналізу реальних ситуацій та при опрацюванні нормативних документів, що підтверджує практичну значущість отриманих висновків.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розкрито теоретичні засади організації обліку ФОП. У другому розділі подано методичні підходи до обліку, особливості оподаткування та документального підтвердження операцій. У третьому розділі сформовано рекомендації щодо удосконалення обліку та контролю діяльності ФОП.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

1.1. Суть і особливості фізичних осіб-підприємців як суб'єкта господарювання

Фізичні особи-підприємці (ФОП) є важливими суб'єктами економіки, які забезпечують гнучкість і мобільність бізнесу, сприяють розвитку регіонів та створенню нових робочих місць. Їхня діяльність охоплює широкий спектр економічних процесів, які вимагають належної організації обліку. Ефективний бухгалтерський облік ФОП забезпечує прозорість фінансової діяльності, дозволяє підприємцям виконувати вимоги законодавства та сприяє прийняттю управлінських рішень на основі достовірних даних.

Фізична особа-підприємець (ФОП) – це громадянин, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи. ФОП виступає як самостійний суб'єкт господарювання, який має право на отримання доходу від своєї діяльності, керуючись законодавством України.

Система ФОП в Україні була впроваджена в 1991 році з початком переходу країни до ринкової економіки. З початком реформ в Україні, перші ініціативи щодо індивідуального підприємництва виникли з необхідності дати людям можливість здійснювати бізнес без потреби у великих капіталовкладеннях. Ідея полягала в тому, щоб спростити процес реєстрації та адміністрування бізнесу.

У 2004 році введення системи єдиного податку сприяло активнішому розвитку ФОП. Вона дозволила знизити податкове навантаження для малих підприємців та зробити їх діяльність більш прозорою і доступною. Це стало важливою віхою для малого та середнього бізнесу, адже багато підприємців отримали можливість працювати у легальному полі, сплачуючи значно менші податки. [28]

ФОП займають важливе місце в економіці сучасних країн, особливо в умовах розвитку малого та середнього бізнесу. У країнах з розвинутою економікою саме фізичні особи-підприємці складають основу малого та середнього бізнесу, що є ключовим фактором економічного розвитку. Вони сприяють зростанню конкуренції, створенню нових робочих місць та покращенню якості товарів і послуг. Водночас ФОП можуть швидко адаптуватися до змін на ринку завдяки гнучкості в організації бізнесу та прийнятті рішень [2].

Однією з головних переваг ФОП є можливість ведення бізнесу без необхідності створення юридичної особи, що зменшує витрати на реєстрацію, бухгалтерію та юридичні послуги. Це дає змогу початківцям підприємцям легше входити в ринок і розвивати свої проекти. ФОП також можуть бути важливими для розвитку локальних економік, оскільки часто працюють в нішах, що не охоплені великими корпораціями [36].

З економічної точки зору, роль ФОП також полягає в забезпеченні стабільності економічної ситуації, оскільки ці підприємці є важливими джерелами податкових надходжень. Крім того, ФОП сприяють розвитку інновацій, оскільки часто займаються бізнесом у нових або нестандартних сферах, де великі компанії не можуть або не хочуть працювати [4].

ФОПи займають вагомe місце в економіці країни. За даними статистики, станом на 2025 рік в Україні налічується понад 2,5 мільйона фізичних осіб-підприємців. Вони активно працюють у різних сферах економіки, серед яких найпоширенішими є торгівля, надання послуг, сільське господарство та виробництво.

Важливою перевагою ФОП є також їхній вплив на розвиток малого та середнього бізнесу. ФОПи мають можливість швидше адаптуватися до змін на ринку, що є важливим аспектом для економічної стабільності країни. Малий бізнес через ФОП може швидко реагувати на зміни попиту, що допомагає зберігати конкуренцію та інноваційність в економіці.

У багатьох країнах світу існують подібні форми підприємництва, які мають спрощену структуру та механізм оподаткування. Наприклад:

1. США: В США існує форма бізнесу, відома як Sole Proprietorship, яка є аналогом ФОП в Україні. Вона також характеризується спрощеною реєстрацією та податковим режимом. Однак у разі проблем з боргами підприємця особисті активи можуть бути задіяні.

2. Німеччина: У Німеччині популярною є форма Einzelunternehmen (одиначне підприємство), яка є аналогом ФОП. Це дозволяє малим підприємцям вести бізнес без необхідності створювати юридичну особу, що значно знижує витрати на реєстрацію та управління.

3. Великобританія: У Великобританії є форма Sole Trader, яка також дозволяє фізичній особі вести бізнес без створення окремої юридичної особи. Однак податкові вимоги та звітність можуть бути більш складними, ніж в Україні. [39]

Регулювання діяльності фізичних осіб-підприємців (ФОП) є важливою складовою частиною економічної політики держави. Воно спрямоване на створення сприятливих умов для ведення бізнесу, забезпечення прозорості та підвищення рівня відповідальності підприємців перед суспільством та державою. Діяльність фізичних осіб-підприємців в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів, серед яких:

- Цивільний кодекс України — визначає правовий статус ФОП.
- Податковий кодекс України — регулює питання оподаткування та подання звітності.
- Закон України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань” — регулює порядок реєстрації, внесення змін та ліквідації ФОП.
- Інші закони та підзаконні акти, що регулюють окремі аспекти діяльності (наприклад, трудові відносини, ліцензування). [6]

Згідно зі статтею 42 Господарського кодексу України, підприємництво визначається як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик

діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання для досягнення економічних і соціальних результатів та отримання прибутку. [40]

ФОП відрізняється простотою реєстрації, низькими витратами на адміністрування діяльності та спрощеними підходами до обліку і звітності. Завдяки цьому він є популярною формою господарювання серед малого бізнесу.

Економічна сутність обліку ФОП полягає у фіксації, систематизації та аналізі господарських операцій, пов'язаних із підприємницькою діяльністю. Особливість обліку для фізичних осіб-підприємців полягає в його спрощеності порівняно з юридичними особами, що зумовлено прагненням держави зменшити адміністративний тиск на малий бізнес. Водночас облік має забезпечувати виконання ключових завдань, таких як визначення оподатковуваного доходу, контроль за витратами та доходами, а також дотримання вимог щодо подання фінансової звітності. [8]

ФОП займають важливе місце у структурі сучасної економіки України. Водночас ФОП, як суб'єкти господарювання, мають низку особливостей, які визначають їхній правовий статус, порядок ведення діяльності та відповідальність перед кредиторами й державою. (рис. 1.1)

Рис. 1.1. Особливості фізичних осіб-підприємців

Джерело: складено автором на основі [41]

Розглянемо ключові характеристики фізичних осіб-підприємців, які допоможуть краще зрозуміти специфіку цієї форми господарювання:

1. Правовий статус

- ФОП має статус суб'єкта господарювання, але не є юридичною особою. Його права та обов'язки регулюються нормами цивільного, господарського та податкового законодавства.

- Підприємець несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім своїм майном, окрім майна, на яке не може бути звернено стягнення (відповідно до статті 52 Цивільного кодексу України).

2. Проста процедура реєстрації

- Для реєстрації ФОП необхідно подати заяву до державного реєстратора. Процес займає мінімум часу і може бути виконаний онлайн через електронний кабінет.

- Після реєстрації ФОП стає на облік у податкових органах і має право обирати систему оподаткування (загальну або спрощену).

3. Вибір системи оподаткування

- ФОП може працювати на загальній системі оподаткування або обрати одну з груп спрощеної системи (єдиний податок). Це дозволяє оптимізувати витрати залежно від обсягу діяльності.

4. Спрощена система ведення обліку

- ФОП не зобов'язаний вести бухгалтерський облік у повному обсязі. Облік доходів і витрат здійснюється за спрощеною формою, наприклад, у Книзі обліку доходів (для платників єдиного податку).

5. Ризики і відповідальність

- Підприємець несе повну відповідальність за свої зобов'язання перед кредиторами та партнерами, що є однією з основних особливостей цієї форми господарювання.

- Відсутність чіткої межі між майном ФОП і особистим майном може збільшувати фінансові ризики.

6. Гнучкість у веденні діяльності

- ФОП має право наймати працівників, укладати договори, брати участь у тендерах та співпрацювати з юридичними і фізичними особами.
- Водночас обсяги діяльності часто обмежені, особливо для тих, хто працює на спрощеній системі оподаткування.

1.2. Державна реєстрація підприємницької діяльності ФОП: етапи, КВЕДи та класифікація груп оподаткування

Державна реєстрація фізичної особи-підприємця (ФОП) є обов'язковим кроком для легальної підприємницької діяльності в Україні. Вона не лише надає юридичну силу бізнесу, а й забезпечує його участь у системі оподаткування, соціальних виплат та інших державних механізмах контролю. Після реєстрації ФОП отримує унікальний реєстраційний номер, який використовується для відкриття банківських рахунків, укладення договорів з контрагентами та ведення бухгалтерського обліку.

Процедура реєстрації передбачає внесення даних про підприємця до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Це гарантує, що інформація про ФОП є офіційною та доступною для перевірки органами влади та іншими зацікавленими сторонами. Сучасні технології дозволяють здійснити реєстрацію трьома способами: особисто у державному центрі, через центр надання адміністративних послуг (ЦНАП) або дистанційно — через електронний кабінет платника податків. Онлайн-реєстрація є зручною, оскільки скорочує час очікування та зменшує кількість контактів із державними установами. [8]

Процедура державної реєстрації ФОП включає кілька основних етапів, кожен із яких має свою специфіку та важливість:

1. Підготовка документів:

На першому етапі підприємець збирає всі необхідні документи для реєстрації. До них належать паспорт або ID-картка, ідентифікаційний код, а також заяви на обрання системи оподаткування та видів економічної діяльності

за КВЕД. Важливо правильно оформити документи, оскільки навіть незначні помилки можуть призвести до відмови в реєстрації або затримки процедури.

Додатково на цьому етапі підприємець може визначитися з банківським рахунком, який буде використовуватися для фінансових операцій, а також підготувати інформацію про плановані доходи та витрати. Це дозволяє згодом правильно обрати групу оподаткування та уникнути помилок у податковому обліку.

2. Подача заяви на реєстрацію

Подача заяви може здійснюватися особисто через ЦНАП або державний реєстраційний центр, а також дистанційно через електронний кабінет платника податків. Під час подачі заяви податковий орган перевіряє правильність заповнення документів та відповідність КВЕДів обраному виду діяльності. Онлайн-реєстрація є особливо зручною для жителів віддалених населених пунктів, оскільки дозволяє пройти процедуру без відвідування державних установ.

3. Внесення відомостей до Єдиного державного реєстру

Після отримання заяви державний реєстратор перевіряє достовірність наданої інформації та вносить відомості про ФОП до Єдиного державного реєстру. Підприємець отримує свідоцтво про державну реєстрацію та унікальний реєстраційний номер. Цей номер необхідний для подальшого ведення бухгалтерії, сплати податків та укладання договорів.

На цьому етапі важливо переконаватися, що всі дані внесені правильно, оскільки виправлення помилок після реєстрації може потребувати додаткового часу та зусиль.

4. Реєстрація в органах податкової служби та Пенсійному фонді

Після внесення до реєстру ФОП зобов'язаний зареєструватися в органах податкової служби для обрання системи оподаткування та визначення відповідної групи сплати єдиного податку. Одночасно відбувається реєстрація у системі ЄСВ для нарахування внесків на соціальне забезпечення. Важливість

цього етапу полягає у забезпеченні легального статусу підприємця як платника податків та соціальних внесків.

5. Отримання інших дозволів та ліцензій (за потреби)

Деякі види діяльності потребують спеціальних дозволів або ліцензій. Наприклад, продаж алкогольних напоїв, медична та фармацевтична діяльність, перевезення пасажирів чи надання фінансових послуг регламентуються законодавством і потребують окремих дозволів. Відсутність ліцензії для регульованої діяльності може призвести до штрафів або зупинки бізнесу. [9]

На практиці багато підприємців намагаються поєднати ці етапи: паралельно готують документи, подають заяву онлайн та готують інформацію для податкової служби. Такий підхід дозволяє значно скоротити час на реєстрацію і швидко почати діяльність.

Для ведення діяльності ФОП обов'язково необхідно обрати види економічної діяльності за Класифікатором видів економічної діяльності (КВЕД). КВЕДи поділяються на секції, підсекції, групи та підгрупи, що дозволяє точно визначити сферу діяльності підприємця та узгодити її з правовими та податковими вимогами. Кожен КВЕД має свій код і чіткий опис діяльності, що дозволяє державним органам контролювати правильність ведення бізнесу та належність ФОП до конкретного виду діяльності. [10]

Класифікація КВЕД дозволяє систематизувати економічні процеси та спростити облік підприємницької діяльності. Наприклад, КВЕД може бути пов'язаний із виробництвом, торгівлею, наданням послуг, транспортуванням, будівництвом або іншими напрямками економіки.

ФОП може обрати декілька КВЕДів, проте один з них обов'язково визначається як основний, тобто той, який відображає головний вид діяльності підприємця. Додаткові КВЕДи дозволяють розширити спектр послуг або видів продукції, які підприємець пропонує, не змінюючи основного профілю діяльності.

Основні сфери діяльності за КВЕД

1. Сфера виробництва

Ця група включає підприємства, які займаються виготовленням продукції. Серед них: виробництво харчових продуктів, текстильних виробів, меблів, металевих виробів, хімічних продуктів тощо. Вибір конкретного КВЕД у цій сфері залежить від того, які товари виробляються та в яких обсягах. Наприклад, підприємець, що виготовляє кондитерські вироби, обирає КВЕД 10.71 «Виробництво хліба; кондитерських виробів», тоді як той, хто займається виробництвом меблів, обирає КВЕД 31.0.

2. Сфера послуг

Ця категорія охоплює діяльність, пов'язану з наданням послуг населенню та юридичним особам. Сюди входять освітні послуги, охорона здоров'я, послуги в сфері краси та спорту, консультаційні та юридичні послуги, ремонт і обслуговування різних видів обладнання. Наприклад, перукарня чи салон краси має обрати КВЕД 96.02 «Діяльність парикмахерських та салонів краси».

3. Сфера торгівлі та транспорту

Ця група включає підприємства, які займаються оптовою та роздрібною торгівлею, наданням послуг у сфері логістики та транспортування товарів. КВЕДи цієї сфери допомагають визначити основні канали продажу та способи доставляння продукції. Наприклад, КВЕД 47.11 «Роздрібна торгівля в магазинах продовольчими товарами» або КВЕД 49.41 «Вантажний автомобільний транспорт».

Вибір КВЕД повинен базуватися на таких критеріях:

- відповідність діяльності ФОП до юридичних та податкових вимог;
- визначення основного та додаткових напрямів діяльності;
- прогнозовані обсяги доходу та відповідність групам оподаткування;
- можливість отримання ліцензій або дозволів, якщо діяльність регламентується законодавством.

Вибір КВЕД є ключовим для правильного ведення бізнесу. Невірно обраний код може призвести до порушень податкового законодавства, штрафів або блокування електронного кабінету ФОП. Тому перед подачею заяви на державну реєстрацію бажано проконсультуватися з юристом або податковим

консультантом, а також уважно вивчити повний перелік КВЕДів, доступний у класифікаторі. [31]

Система оподаткування для фізичних осіб-підприємців передбачає кілька режимів, що дозволяють обрати оптимальний варіант сплати податків залежно від виду діяльності, обсягу доходів та специфіки бізнесу. Основними режимами є загальна система оподаткування та спрощена система (єдиний податок).

Загальна система підходить для ФОП, які мають значні доходи або специфіку діяльності, що не підпадає під спрощену систему.

Загальна система підходить для ФОП, які працюють з юридичними особами, мають значні обороти або планують брати участь у державних тендерах. Вона дозволяє враховувати фактичні витрати, що зменшує оподатковуваний дохід, але потребує більш складного ведення обліку та регулярного звітування. [38]

Спрощена система оподаткування дозволяє зменшити адміністративне навантаження та спростити ведення бізнесу. ФОП обирає групу єдиного податку залежно від доходу та виду діяльності. ФОП може змінювати групу оподаткування один раз на рік, враховуючи прогнозовані доходи та відповідність діяльності обраній групі. [13]

Спрощена система є зручною для малих підприємців, оскільки:

- зменшує обсяг бухгалтерських операцій;
- спрощує ведення звітності та подання декларацій;
- дозволяє зосередитися на розвитку бізнесу, а не на адмініструванні податків.

Таким чином, правильний вибір системи оподаткування є ключовим для ефективного ведення бізнесу. Він впливає не лише на розмір податків, а й на фінансове планування, можливість залучення інвестицій та співпрацю з контрагентами.

1.3. Контроль і відповідальність у бухгалтерському обліку ФОП

Управління бухгалтерським обліком фізичних осіб-підприємців є важливою складовою їх діяльності. Від належного ведення обліку залежить не лише ефективність бізнесу, але й дотримання законодавчих вимог. Контроль і відповідальність у бухгалтерському обліку фізичних осіб-підприємців є важливими аспектами, які забезпечують правильність ведення обліку, дотримання законодавчих вимог та уникнення фінансових санкцій. Ведення бухгалтерії для ФОП вимагає уважного підходу, оскільки будь-які помилки або недоліки в обліку можуть призвести до серйозних наслідків, зокрема штрафів або кримінальної відповідальності.

Основним завданням контролю в бухгалтерському обліку є забезпечення точності та достовірності фінансової інформації, що подається у звітності. Бухгалтерський облік ФОП повинен відповідати вимогам ПКУ, а також нормам, визначеним Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні". Це включає ведення обліку доходів і витрат, податкових зобов'язань, а також забезпечення правильності розрахунку податків. [14]

ФОП, які перебувають на загальній системі оподаткування, зобов'язані вести повний бухгалтерський облік, який включає реєстрацію доходів і витрат, а також нарахування податків на прибуток і ПДВ. На спрощеній системі оподаткування облік спрощується, але також потребує контролю над доходами та їх фіксацією. Відсутність належного контролю може призвести до помилок у звітності та порушень, що тягнуть за собою штрафні санкції.

Ефективний контроль у бухгалтерському обліку ФОП є необхідною умовою для зниження ризиків фінансових санкцій, податкових перевірок та забезпечення стабільної роботи бізнесу. Для запобігання помилкам підприємці можуть використовувати різні методи контролю, що допомагають організувати ведення бухгалтерії та дотримуватися вимог законодавства.

Сучасні технології дозволяють підприємцям спростити ведення обліку та мінімізувати ризики помилок. Використання спеціалізованого програмного забезпечення допомагає:

- Автоматизувати облік доходів і витрат – зменшує ймовірність людських помилок, які можуть призвести до некоректного розрахунку податків та штрафних санкцій.
- Прискорити обробку документів – більшість програм автоматично формують звітність та подають її до податкових органів.
- Отримувати актуальні підказки щодо змін у законодавстві – деякі програми мають вбудовані функції, що повідомляють про нові податкові вимоги або строки подання звітності.

Податкові органи мають законне право здійснювати перевірки підприємців для контролю за дотриманням податкового законодавства, правильністю ведення бухгалтерського обліку, своєчасністю подання звітності та повнотою сплати податків і зборів. Такі перевірки можуть включати аналіз податкових декларацій, перевірку відповідності фінансових операцій первинним документам, контроль за дотриманням касової дисципліни, використанням реєстраторів розрахункових операцій та інших аспектів діяльності підприємця. У разі виявлення порушень податкові органи мають право застосовувати штрафні санкції, донараховувати податкові зобов'язання або передавати матеріали перевірки до правоохоронних органів для подальшого розгляду. Виділяють кілька основних типів перевірок:

- Камеральна перевірка – проводиться на підставі поданої податкової звітності без виходу на підприємство. Основна мета – виявлення арифметичних та логічних помилок у деклараціях.
- Документальна перевірка – проводиться податковими органами з метою перевірки правильності ведення обліку та сплати податків. Такі перевірки можуть бути плановими або позаплановими.

- Фактична перевірка – здійснюється без попереднього повідомлення підприємця та стосується контролю за проведенням розрахункових операцій, використанням РРО (реєстраторів розрахункових операцій) тощо.

ФОП зобов'язані мати в наявності та зберігати всю первинну документацію протягом не менше 1095 днів (3 роки) з моменту подання звітності. Для підприємців, які працюють з ПДВ, цей строк може бути збільшений до 7 років.

ФОП, які працюють із великими обсягами фінансових операцій, можуть запроваджувати систему внутрішнього контролю. Основні його елементи включають:

- Перевірку відповідності фінансових операцій податковим вимогам – допомагає уникнути непередбачених штрафів та пені.
- Щомісячний аналіз фінансових результатів – дозволяє оцінити рентабельність бізнесу та своєчасно реагувати на зміни ринку.
- Ведення внутрішнього аудиту – регулярний аналіз правильності ведення обліку, який можуть здійснювати як самі підприємці, так і залучені бухгалтери або аудиторські компанії.

Відповідальність за правильність ведення бухгалтерського обліку лежить на самому ФОП. Підприємець несе відповідальність за несвоєчасну подачу звітності, неправильний розрахунок податків або за відсутність документального підтвердження витрат. Це може призвести до накладення штрафів, нарахування пені або навіть до кримінальної відповідальності в разі значних порушень. Згідно з Податковим кодексом України, ФОП повинні забезпечити правильність податкових розрахунків, вчасно сплачувати податки та збори, а також зберігати всі необхідні первинні документи, які підтверджують їх фінансові операції.

Також важливо зазначити, що в разі наявності найманих працівників, ФОП зобов'язані нараховувати їм заробітну плату, утримувати податки з доходів фізичних осіб, військовий збір та сплачувати єдиний соціальний внесок.

Це також вимагає постійного контролю за дотриманням норм трудового законодавства та правильності нарахувань.

Контроль у бухгалтерському обліку ФОП також включає перевірки з боку податкових органів. Податкові інспекції мають право проводити планові або позапланові перевірки, щоб переконатися у правильності ведення обліку та сплати податків. Підприємці повинні бути готові до таких перевірок і мати всі необхідні документи, що підтверджують їх діяльність.

Нормами Податкового кодексу України (ПКУ) та Кодексу України про адміністративні правопорушення (КпАП) не встановлено відповідальності для фізичних осіб-підприємців, які є платниками єдиного податку, за відсутність або неналежне ведення обліку доходів у довільній формі, включаючи невідображення помісячних надходжень.

Водночас, відповідно до пункту 121.1 ПКУ, ФОП несуть фінансову відповідальність у разі невиконання обов'язку щодо зберігання первинної документації, бухгалтерських регістрів, фінансової звітності та інших документів, що стосуються обчислення і сплати податків і зборів, протягом строків, визначених статтею 44 ПКУ.

Згідно з положеннями пункту 44.1 ПКУ, платники податків повинні вести облік доходів, витрат та інших показників, які впливають на визначення податкових зобов'язань, на підставі первинних документів, бухгалтерських регістрів, фінансової звітності та інших підтверджувальних документів, необхідних для коректного розрахунку та сплати податків і зборів. Заборонено формування показників податкової звітності або митних декларацій на основі даних, які не підтверджені відповідними документами.

Відповідно до пункту 296.1 ПКУ, ФОП – платники єдиного податку першої та другої груп, а також третьої групи, які не зареєстровані платниками ПДВ, мають право вести облік у довільній формі шляхом щомісячного відображення отриманих доходів. Однак при цьому вони зобов'язані дотримуватися вимог пункту 44.1 ПКУ та підтверджувати факт включення або виключення певних надходжень до загального доходу. [36]

Платники податків зобов'язані здійснювати облік своїх доходів, витрат та інших фінансових показників, які впливають на визначення об'єктів оподаткування та податкових зобов'язань. Такий облік повинен базуватися на первинних документах, бухгалтерських регістрах, фінансовій звітності та інших документах, необхідних для правильного розрахунку та сплати податків і зборів відповідно до вимог чинного законодавства. [16]

Формування податкової звітності, митних декларацій та інших документів на основі непідтверджених або відсутніх документів суворо заборонено Податковим кодексом України (ПКУ).

Щодо відповідальності за порушення ведення обліку доходів: податкові агенти, платники податків, а також інші суб'єкти, визначені ПКУ, можуть нести фінансову відповідальність у випадках, коли такі порушення призводять до податкових правопорушень або недостовірного декларування фінансових показників. [17]

Відповідно до пункту 121.1 Податкового кодексу України, незабезпечення платником податків зберігання первинних документів, облікових та інших регістрів, бухгалтерської та статистичної звітності, а також інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків та зборів, протягом строків, встановлених статтею 44 ПКУ, або ненадання їх контролюючим органам під час податкового контролю, тягне за собою накладення штрафу в розмірі 1020 гривень. Якщо протягом року після накладення штрафу за таке ж порушення платник податків повторно вчиняє аналогічне порушення, розмір штрафу збільшується до 2040 гривень. [30]

Крім того, стаття 164¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає, що неведення або неналежне ведення обліку доходів і витрат суб'єктами господарювання, для яких встановлена обов'язкова форма обліку, тягне за собою попередження або накладення штрафу в розмірі від 51 до 136 гривень. Повторне порушення протягом року призводить до накладення штрафу в розмірі від 85 до 136 гривень. [37]

Багато підприємців не поспішають реєструвати ФОП, що можна зрозуміти, оскільки на початкових етапах їхній бізнес не приносить значного доходу, і вони не бачать сенсу в реєстрації. Однак, відповідно до законодавства, комерційна діяльність без реєстрації ФОП може призвести до штрафів.

Інколи підприємці порушують закон, ведучи бізнес без реєстрації або не дотримуючись інших вимог. Це може включати різні фактори та штрафи до них (рис 1.2)

Незаконна діяльність	Штраф
Здійснення підприємницької діяльності (наприклад, через інтернет-магазин чи надання послуг) без реєстрації ФОП і сплати податків	Штраф від 17 000 грн до 34 000 грн за здійснення бізнесу без реєстрації. У разі повторного порушення протягом року штраф може збільшитися до 85 000 грн.
Неоформлення найманих працівників або використання замінників трудових договорів (наприклад, цивільно-правових договорів чи договорів стажування)	10 мінімальних заробітних плат за кожного неоформленого працівника (згідно зі статтею 265 КЗпП України). Станом на 2025 рік, мінімальна зарплата складає 6 700 грн, тому штраф буде становити 67 000 грн за кожного працівника. Якщо використовується цивільно-правовий договір замість трудового, це може бути розцінено як порушення трудового законодавства, що також призведе до штрафу.
Неповне оприбуткування доходів	За неповне оприбуткування доходів штраф становить 30% від суми неоприбуткованої виручки, що виявлена органами податкового контролю.
Торгівля товарами без документів або без митного оформлення	За торгівлю товарами без належних документів або митного оформлення накладається штраф до 100% вартості товару, а також можуть бути застосовані санкції, зокрема конфіскація товару. (Згідно з митним кодексом України)
Відсутність необхідних дозвільних документів:	Штраф може варіюватися в залежності від конкретного виду діяльності, і може складати від 1 700 грн до 34 000 грн. У разі порушень, що стосуються дозволів на екологічні чи будівельні роботи, штрафи можуть бути більшими.

Рис. 1.2. Штрафи за незаконну діяльність ФОП

Джерело: складено автором на основі [20]

Дехто може спробувати працювати без реєстрації, уникати уваги органів контролю і вважати, що якщо не доведено, що діяльність ведеться без реєстрації, то й відповідальності немає. Проте важливо усвідомлювати всі ризики і наслідки такої діяльності. [33]

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі досліджено теоретичні аспекти організації обліку ФОП, визначено їх економічну сутність, правовий статус, особливості ведення діяльності та специфіку взаємодії з державними органами.

ФОП посідають важливе місце в економіці України, забезпечуючи розвиток малого бізнесу, створення робочих місць та гнучкість економічних процесів. Їх діяльність характеризується спрощеною процедурою реєстрації, меншою кількістю адміністративних вимог і можливістю самостійного вибору системи оподаткування. Водночас правовий статус ФОП зумовлює специфічну відповідальність — підприємець відповідає за своїми зобов'язаннями всім особистим майном, що підвищує рівень ризиків.

У роботі розглянуто порядок державної реєстрації підприємницької діяльності, який включає підготовку документів, внесення даних до ЄДР, постановку на облік у податкових органах та вибір системи оподаткування. Аналіз показав, що завдяки цифровізації реєстраційні процедури стали значно доступнішими, що сприяє зростанню кількості підприємців.

Важливою складовою діяльності ФОП є дотримання вимог бухгалтерського обліку та податкової дисципліни. Незважаючи на спрощені правила обліку, підприємці зобов'язані забезпечувати достовірність фінансових даних, належне оформлення первинної документації та зберігання облікових документів. Контроль за діяльністю ФОП здійснюється податковими органами через камеральні, документальні та фактичні перевірки. Порушення вимог законодавства тягнуть за собою фінансову, адміністративну або кримінальну відповідальність.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що ефективна організація обліку у ФОП можлива лише за умови поєднання правової грамотності підприємця, належного документального оформлення господарських операцій та дотримання контролюючих процедур. Саме від рівня організації облікової системи залежить фінансова прозорість, законність діяльності та мінімізація податкових ризиків.

РОЗДІЛ 2.

ОБЛІК І ПОДАТКИ У ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

2.1. Методичні підходи до організації бухгалтерського обліку ФОП

Організація бухгалтерського обліку у фізичної особи-підприємця має свої особливості, що пов'язані з правовим статусом ФОП, обраною системою оподаткування та відсутністю обов'язку вести класичний бухгалтерський облік у розумінні Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність». Методичні підходи формуються з урахуванням спрощених вимог законодавства, але передбачають чітку систему документування, контролю та узагальнення фінансових результатів діяльності. [22]

Методика обліку для фізичних осіб-підприємців визначає, як саме потрібно вести облік, яку звітність подавати та як розраховувати податки. Залежно від системи оподаткування змінюється як структура облікових регістрів, так і порядок фіксації доходів та витрат.

Організація бухгалтерського обліку у ФОП повинна будуватись з урахуванням таких ключових аспектів:

1. Нормативно-правове підґрунтя. Для ФОП застосовується не тільки Закон про бухоблік, а й норми Податкового кодексу, особливо щодо доходів і витрат. Крім того, податкова служба дає роз'яснення, зокрема, що доходи ФОП повинні відображатися в книгах обліку доходів і витрат у помісячному порядку. [17]

2. Обрання системи обліку. ФОП самостійно визначає, у який спосіб вести облік — самостійно, з використанням бухгалтерських програм або за допомогою аутсорсингу. Закон про бухоблік дозволяє підприємцю вибирати форму обліку, регістри, методи. [24]

3. Автоматизація облікового процесу. Сучасні методичні підходи передбачають використання інформаційних систем для реєстрації

господарських операцій, формування декларацій і звітності. Це підвищує ефективність, знижує людський фактор помилок, прискорює формування даних. [2]

4. Документообіг та первинні документи. Важливим методологічним елементом є правильне оформлення первинної документації: дати, назви операцій, суми, підпис підприємця тощо. Для ФОП на загальній системі оподаткування важливо мати підтвердження доходів і витрат саме через первинні документи, оскільки це може використовуватися податковими контролерами. [26]

5. Аутсорсинг бухгалтерських послуг. Один із поширених підходів — залучення професійних бухгалтерів або бухгалтерських фірм. Це дає змогу ФОП зосередитися на бізнесі, а облік передати фахівцям, які мають досвід і знання методології. [36]

Для забезпечення надійності бухгалтерського обліку ФОП застосовуються такі методичні підходи:

- Контроль первинних документів — регулярна перевірка правильності заповнення, відповідність сум, дат та підписів.
- Інвентаризація активів — якщо ФОП має товарні запаси або інші активи, доцільно періодично проводити інвентаризацію, щоб підтвердити залишки.
- Формування внутрішньої облікової політики — навіть якщо ФОП не зобов'язаний вести складну політику, доцільно встановити власні правила (як вести рахунки, які реєстри використовувати, як зберігати документи тощо). Цей підхід підвищує організаційну дисципліну і зменшує ризики помилок.
- Аутсорсинг або зовнішній контроль — залучення незалежного бухгалтера або фірми для перевірки бухгалтерії, особливо перед податковими перевітками.

Сучасні наукові дослідження виявляють низку проблем та тенденцій у бухгалтерському обліку ФОП. З одного боку, ФОП на спрощеній системі мають простіший облік, але з іншого — вони не зобов'язані застосовувати внутрішню

облікову політику чи стандарти, що інколи призводить до недостатньої формалізації процесів. [40]

Зміни в законодавстві, часті оновлення податкових правил та облікових вимог створюють додатковий тиск на підприємців, особливо малих. [39]

Водночас цифровізація обліку (використання програмних рішень, електронного документообігу) відкриває нові можливості: автоматизація, швидший доступ до даних, зменшення затрат часу та ресурсів на ведення обліку. [26]

Ще одним перспективним підходом є посилення методології внутрішнього контролю та облікових політик для ФОП, навіть якщо закон безпосередньо не вимагає строгих процедур. Це може підвищити надійність обліку і зменшити ризик податкових санкцій.

В організації бухгалтерського обліку ФОП виділяють низку ключових методичних аспектів, що визначають ефективність та надійність облікових процедур. Перш за все, у сучасній практиці велике значення має наявність власної облікової політики, навіть якщо законодавство прямо цього не вимагає. Такі політики регламентують порядок ведення книг, відповідальність за документи та процедури їх зберігання, що забезпечує системність та дисципліну в обліку. [24]

Значна увага приділяється автоматизації облікового процесу. Використання інформаційних систем дозволяє вести аналітичні та синтетичні регістри, формувати звіти та декларації, що значно скорочує час на обробку даних та зменшує ризик помилок. На практиці популярними є програмні рішення, такі як 1С, М.Е.Дос або спеціалізовані онлайн-сервіси для ФОП. [2]

Важливим методичним аспектом залишається документування всіх господарських операцій. Навіть для ФОП на спрощеній системі обліку ведеться книга доходів і витрат, а для підприємців на загальній системі — повний комплект первинних документів, що підтверджує фінансові потоки та забезпечує можливість контролю з боку податкових органів. [17]

Не менш значущим елементом є система контролю та перевірки обліку, що включає внутрішні ревізії, інвентаризації, аналіз реєстрів та звітів. Такий підхід дозволяє виявляти розбіжності в обліку на ранніх етапах і забезпечує достовірність фінансових даних.

Ще одним поширеним методом організації обліку є залучення професійних бухгалтерів або аутсорсингових компаній, особливо для ФОП із великим обсягом операцій. Це забезпечує відповідність обліку законодавчим вимогам, зменшує ризики помилок і дозволяє підприємцю зосередитися на основній діяльності. [36]

Нарешті, суттєвим фактором є постійний моніторинг змін законодавства та методології бухгалтерського обліку. Часті оновлення Податкового кодексу та П(С)БУ зумовлюють необхідність своєчасного коригування процедур ведення обліку та звітності, що впливає на правильність нарахування податків та формування достовірної фінансової інформації. [26]

Таким чином, методичні підходи до організації обліку ФОП включають комплекс процедур і принципів, що поєднують власну політику, автоматизацію, контроль за документами, системність перевірок та адаптацію до змін у законодавстві, забезпечуючи надійність та ефективність облікового процесу.

2.2. Вибір та характеристика систем оподаткування ФОП

В залежності від системи оподаткування облік доходів і витрат може мати різні підходи. За Податковим кодексом України фізичні особи-підприємці можуть обирати між загальною та спрощеною системами оподаткування [30].

Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підприємства самостійно обирають форму бухгалтерського обліку, яка залежить від структури реєстрів, методів і технології облікових записів з урахуванням специфіки діяльності [31]. Наукові дослідження вказують на переваги та недоліки таких систем оподаткування. (рис. 2.1)

Рис. 2.1. Переваги та недоліки систем оподаткування

Джерело: складено автором на основі [6]

Облік на спрощеній системі оподаткування є найбільш популярним серед малих підприємств завдяки своїй простоті. Спрощена система передбачає значно менше податкове навантаження та звітних вимог. ФОП на спрощеній системі оподаткування зобов'язані вести облік лише доходів, без урахування витрат. Це означає, що підприємець має фіксувати всі надходження на рахунок або готівкою, однак не обов'язково враховувати витрати, пов'язані з веденням діяльності. [4]

За нормами Податкового кодексу України виокремлено 4 групи платників єдиного податку:

1 група — для ФОП без найманих працівників, що здійснюють торговельну або побутову діяльність.

2 група — для ФОП з невеликою кількістю найманих працівників, що здійснюють торговельну, побутову або іншу діяльність.

3 група — для ФОП з будь-яким видом діяльності та доходом до 7 млн грн на рік.

4 група — для ФОП, які здійснюють сільськогосподарську діяльність та виробництво сільськогосподарської продукції. [38]

Облік на загальній системі оподаткування передбачає більш детальний підхід до обліку, оскільки тут враховуються як доходи, так і витрати підприємця. ФОП на загальній системі обов'язково ведуть бухгалтерський облік витрат, які можуть включати оренду, заробітну плату, закупівлю товарів, оплату комунальних послуг та інші витрати. Ці витрати зменшують оподатковуваний дохід і дозволяють знизити податкове навантаження на підприємця. Оскільки витрати мають бути документально підтверджені, ФОП на загальній системі повинні зберігати всі первинні документи, що підтверджують витрати, а також подавати річну декларацію про доходи та витрати, в якій зазначаються результати фінансової діяльності за рік. [27]

Суб'єкти малого підприємництва, які перебувають на загальній системі оподаткування, використовують Загальний план рахунків відповідно до Наказу Міністерства фінансів України №291. Вони мають можливість застосовувати: одночасно рахунки 8 і 9 класу, лише рахунки 9 класу або лише рахунки 8 класу. Натомість суб'єкти малого підприємництва на спрощеній системі оподаткування можуть користуватися Спрощеним планом рахунків або вести облік без застосування плану рахунків і подвійного запису.

Незалежно від обраної системи оподаткування, ФОП повинні дотримуватися вимог щодо податкової звітності. Для підприємців на загальній системі податкові декларації подаються щоквартально або щомісячно, в залежності від розміру доходу. Якщо підприємець є платником ПДВ, то він також повинен подавати декларацію з ПДВ, де зазначаються всі операції, що підлягають оподаткуванню. Для єдинників звітність складається рідше — раз на рік або квартално, в залежності від групи, до якої належить підприємець.

Таким чином, облік фізичних осіб-підприємців виконує як контрольну, так і аналітичну функцію, забезпечуючи підприємця достовірною інформацією про фінансовий стан його діяльності. Це дозволяє не лише ефективно управляти бізнесом, але й підтримувати економічну стабільність у державі через

виконання податкових зобов'язань та стимулювання підприємницької активності. [36]

2.3. Облік доходів і витрат: порядок формування та документального підтвердження

Ведення бухгалтерського обліку для фізичних осіб-підприємців є важливим аспектом їхньої діяльності, оскільки дозволяє контролювати фінансові показники, забезпечувати законність операцій та виконувати податкові зобов'язання.

На сьогоднішній день в Україні фізичні особи-підприємці активно працюють у різноманітних сферах економіки. Завдяки гнучкості та спрощеній процедурі реєстрації, ФОП часто обираються як форма ведення бізнесу в таких галузях, як торгівля, послуги, ІТ-сфера, будівництво, харчова промисловість та багато інших. Вони складають значну частину малих та середніх підприємств, що відіграють важливу роль у розвитку економіки країни. (рис 2.2)

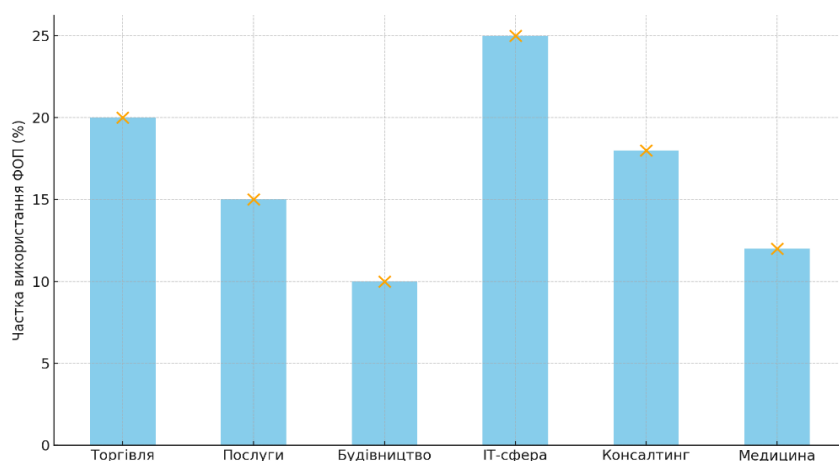

Рис. 2.2. Сфери використання ФОП

Джерело: складено автором на основі [32]

Практичні аспекти ведення бухгалтерського обліку на прикладі ФОП включають кілька ключових етапів, які забезпечують правильність фінансової звітності та відповідність податковим вимогам. Організація обліку доходів і витрат є основою для забезпечення фінансової прозорості та ефективного управління бізнесом.

Облік доходів є одним з основних елементів діяльності будь-якого підприємця. Для ФОП, що працює на спрощеній системі оподаткування, доходи фіксуються на підставі отриманих платежів від клієнтів, тобто фактичного надходження коштів на розрахунковий рахунок або в касу підприємця. Однак, якщо ФОП використовує загальну систему оподаткування, доходи можуть бути враховані на підставі рахунків-фактур, незалежно від фактичного отримання коштів.

Для організації обліку доходів важливо чітко визначити, що саме вважається доходом підприємця. Це можуть бути кошти, отримані від надання послуг чи продажу товарів, а також інші джерела доходів (оренда майна, ліцензійні платежі тощо).

Система обліку доходів має враховувати такі моменти:

- Призначення рахунків для отримання доходів: необхідно чітко визначити, на які саме рахунки підприємця надходять кошти від діяльності.
- Ведення журналу надходження доходів: усі транзакції повинні бути зафіксовані, зокрема дата, сума та джерело доходу.
- Врахування податків: для ФОП, що працює на спрощеній системі, важливо вчасно сплачувати єдиний податок, який залежить від обраної групи платника. Для загальної системи також необхідно враховувати ПДВ, якщо ФОП є його платником.

Облік витрат для ФОП є важливим аспектом для визначення чистого доходу і правильної оцінки фінансових результатів діяльності. Витрати можуть бути поділені на різні категорії в залежності від характеру діяльності та системи оподаткування підприємця.

Якщо ФОП працює на спрощеній системі, то він може обирати одну з кількох груп, де визначаються конкретні правила обліку витрат. Однак на спрощеній системі, як правило, витрати не враховуються безпосередньо у розрахунках податку, оскільки підприємець сплачує податок на загальну суму доходу. Тому важливо враховувати лише ті витрати, що є необхідними для

ведення підприємницької діяльності, наприклад, на оплату послуг, оренду, закупівлю товарів тощо.

Для ФОП, що працює за загальною системою оподаткування, облік витрат є більш детальним. У цьому випадку витрати можуть бути вираховані із загального доходу для визначення об'єкта оподаткування. Для цього необхідно вести облік витрат у вигляді:

- Придбання матеріальних активів, обладнання, товарів для подальшого перепродажу.
- Оплата праці працівників.
- Витрати на оренду приміщень, рекламу, транспортні послуги та інші адміністративні витрати.

Витрати повинні бути документально підтверджені, тобто ФОП має зберігати рахунки, договори, накладні та інші документи, що підтверджують понесені витрати.

Хоча на спрощеній системі оподаткування витрати не впливають на базу оподаткування, їх облік все одно важливий для контролю рентабельності діяльності. Облік витрат ведеться у тій же Книзі обліку доходів та витрат, що допомагає контролювати рівень витрат і приймати рішення щодо оптимізації бізнесу.

Правильне визначення податкових зобов'язань є важливим аспектом ведення бухгалтерського обліку для фізичних осіб-підприємців, оскільки від цього залежить не лише точність фінансових розрахунків, а й дотримання податкового законодавства. Важливо враховувати не тільки облік доходів і витрат, але й усі податкові зобов'язання, які можуть виникнути в процесі ведення бізнесу.

Спрощена система передбачає значно спрощений облік податків, однак є певні умови, що обмежують вибір цієї системи. Для платників єдиного податку є кілька груп, кожна з яких має свої обмеження по доходу та інші критерії. Підприємець, який обрав спрощену систему, не зобов'язаний вести складний

облік витрат, оскільки податок на доходи визначається без урахування витрат, а за фіксованою ставкою залежно від групи платника.

З 1 січня 2025 року ФОП на спрощеній системі стали платниками військового збору. Тож, загальні щомісячні податкові зобов'язання для ФОПів у 2025 році складаються з єдиного податку, військового збору та ЄСВ, суми яких залежать від обраної групи та системи оподаткування.

- 1 група — Ставка єдиного податку встановлюється місцевими радами і може становити до 10% прожиткового мінімуму для працездатних осіб, який становить 3028 грн станом на 1 січня 2025 року та військовий збір: 5% від доходу. Доходи враховуються у спрощеній формі, ведеться книга обліку доходів.

- 2 група — Ставка єдиного податку залежить від місцевих податкових органів і може бути до 20% від мінімальної заробітної плати та військовий збір. Ведеться книга обліку доходів і витрат.

- 3 група — Ставка єдиного податку для 3 групи становить 5% від доходу для неплатників ПДВ і 3% для платників ПДВ. Військовий збір: 1% від доходу. Ведеться облік доходів і витрат, що полегшує податковий контроль. [17]

- 4 група — Ставка єдиного податку для цієї групи визначається відсотком від розміру доходу та може становити до 4% від доходу для юридичних осіб або до 3% для фізичних осіб, з урахуванням військового збору. [2]

Додатково, ФОПи зобов'язані сплачувати єдиний соціальний внесок (ЄСВ), який у 2025 році становить 1760 грн на місяць (22% від мінімальної заробітної плати). [38]

Для ФОП, які мають найманих працівників, ведення обліку ускладнюється додатковими зобов'язаннями. Підприємець зобов'язаний нараховувати заробітну плату, сплачувати єдиний соціальний внесок (ЄСВ) і подавати відповідні звіти до податкових органів. У разі сплати заробітної плати необхідно враховувати податки на доходи фізичних осіб (ПДФО) та військовий збір, що нараховуються на основі зарплати працівників. [38]

ФОП, який обрав загальну систему, має більш складний механізм визначення податкових зобов'язань, оскільки цей підприємець зобов'язаний сплачувати податок на прибуток, ПДВ (якщо його обсяг доходу перевищує встановлену межу), а також інші податки та збори в залежності від виду діяльності.

Основні податки для ФОП на загальній системі:

- ПДВ: цей податок сплачується у разі, якщо ФОП має дохід, що перевищує встановлений поріг для обов'язкової реєстрації платником ПДВ. Підприємці, які є платниками ПДВ, повинні вести відповідний облік податку та подавати звітність про нарахування ПДВ, а також надавати податкові накладні.
- Податок на прибуток: цей податок сплачується з чистого прибутку підприємця. Для визначення об'єкта оподаткування враховуються всі витрати підприємства, що пов'язані з веденням господарської діяльності.
- Інші податки та збори: ФОП може бути зобов'язаний сплачувати й інші податки в залежності від специфіки діяльності, такі як податки на землю, на нерухоме майно, на транспортні засоби тощо.

Особливе значення має облік готівкових коштів. Для ФОП, що займаються торгівлею або надають послуги, використання касового апарату є обов'язковим, якщо їх річний дохід перевищує встановлений ліміт. Однак для ФОП на єдиному податку, які не перевищують встановлений ліміт доходу, використання касового апарату не є обов'язковим, хоча вони все одно повинні вести облік готівки. На 2025 рік встановлені ліміти доходу для ФОП на єдиному податку. (рис 2.3)

ФОП 1 групи	1 336 000 грн (167 розмірів мінімальної заробітної плати).
ФОП 2 групи	6 672 000 грн (834 розміри мінімальної заробітної плати).
ФОП 3 групи	9 336 000 грн (1 167 розмірів мінімальної заробітної плати).

Рис. 2.3. Ліміти доходу для ФОП

Джерело: складено автором на основі [35]

Якщо дохід перевищує ці ліміти, ФОП повинен перейти на загальну систему оподаткування. Для обов'язкового використання розрахункових операцій (РРО) або програмних РРО (ПРРО):

- ФОП 1 групи – звільнені від використання касового апарату.
- ФОП 2 та 3 групи – обов'язкове застосування РРО/ПРРО при перевищенні доходу 1 430 000 грн (220 мінімальних зарплат).

Для уникнення проблем з податковими органами ФОП повинен вести чіткий облік податкових зобов'язань. Це включає не лише запис доходів і витрат, а й облік податків, що підлягають сплаті, з урахуванням термінів їх сплати та подачі звітності.

Потрібно також враховувати важливість своєчасної сплати податків. Запізнення зі сплатою може призвести до накладення штрафів і пені, що збільшить витрати підприємця і може негативно вплинути на його репутацію. Підприємець має бути обізнаний з графіками сплати податків і своєчасно проводити платежі. Існує декілька способів уникнення помилок у обліку податків:

1. Автоматизація обліку. Використання бухгалтерських програм дозволяє зменшити ймовірність помилок у розрахунках і своєчасно подавати необхідну звітність. Такі програми автоматично розраховують податкові зобов'язання, враховують усі зміни в податковому законодавстві та можуть згенерувати необхідні звіти для податкової служби.

2. Ведення регулярних перевірок та аудитів. ФОП має регулярно перевіряти свої податкові зобов'язання, особливо при зміні законодавства або структурних змін у бізнесі. Регулярний аудит дозволяє виявити можливі помилки на ранньому етапі та запобігти їх впливу на фінансові результати.

3. Консультації з податковими спеціалістами. Якщо підприємець не має достатньої кваліфікації у питаннях оподаткування, найкращим варіантом буде консультація з фахівцями у галузі податкового права. Це допоможе уникнути непорозумінь та помилок, а також забезпечить дотримання всіх вимог законодавства.

4. Документування витрат і доходів. Всі витрати та доходи повинні бути задокументовані. Для цього важливо зберігати всі чеки, рахунки-фактури, договори, накладні та інші документи, які підтверджують здійснення операцій. Це необхідно для правильного обчислення податкових зобов'язань, а також для перевірок з боку податкових органів.

Організація обліку доходів та витрат для ФОП є важливим елементом ведення бізнесу. Точність у веденні бухгалтерії дозволяє підприємцю забезпечити фінансову прозорість, уникнути проблем із податковими органами та мати змогу оцінити ефективність своєї діяльності. Важливим є правильний підхід до документування операцій, своєчасного подання звітності та дотримання всіх податкових вимог, що відповідно впливає на фінансовий стан бізнесу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі досліджено методичні підходи до організації бухгалтерського обліку фізичних осіб-підприємців, особливості систем оподаткування та порядок формування й документального підтвердження доходів і витрат.

Аналіз показав, що організація обліку у ФОП залежить насамперед від обраної системи оподаткування, яка визначає структуру облікових регістрів, склад первинних документів, принципи формування доходів та можливість врахування витрат. Для підприємців на спрощеній системі облік є значно простішим — вони ведуть лише облік доходів, тоді як на загальній системі необхідно документально підтверджувати всі витрати та вести детальний облік господарських операцій.

Встановлено, що методичні підходи до обліку ФОП ґрунтуються на поєднанні законодавчих вимог, внутрішньої організації облікових процесів та сучасних цифрових інструментів. Автоматизація (використання онлайн-сервісів, бухгалтерських програм, електронного документообігу) значно підвищує точність даних, зменшує ризик помилок та спрощує підготовку податкової звітності. Особливе значення має правильне оформлення первинних документів, оскільки саме вони підтверджують фактичні доходи й витрати та можуть бути використані під час податкових перевірок.

Дослідження систем оподаткування ФОП показало, що кожен режим має свої переваги й недоліки, а їх вибір залежить від обсягів доходів, виду діяльності, кількості працівників і взаємодії з контрагентами. Спрощена система забезпечує мінімальне податкове навантаження та простоту адміністрування, проте має обмеження щодо видів діяльності та річного доходу. Загальна система є більш гнучкою, дозволяє враховувати витрати та знижувати базу оподаткування, проте потребує значного обсягу облікової роботи.

Особливу увагу приділено практичним аспектам обліку доходів і витрат. Доведено, що достовірність фінансової інформації залежить від системності обліку, наявності належно оформлених первинних документів, своєчасного

відображення операцій та збереження документації. Для ФОП на загальній системі документальне підтвердження витрат є ключовим елементом формування об'єкта оподаткування, тоді як для єдинників — основним є точне обліковане відображення доходів.

Узагальнення проведених досліджень дозволяє стверджувати, що ефективність обліку доходів і витрат у діяльності ФОП забезпечується поєднанням правильного вибору системи оподаткування, дотриманням методичних вимог обліку, впровадженням сучасних технологій та належним документальним оформленням господарських операцій. Це створює основу для прозорості, законної та економічно обґрунтованої діяльності підприємця.

РОЗДІЛ 3.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

3.1. Організація облікового процесу у діяльності ФОП

Організація облікового процесу у діяльності ФОП включає комплекс дій, спрямованих на забезпечення правильного, своєчасного та документально підтвердженого відображення всіх господарських операцій. Вона розпочинається з реєстрації підприємця та вибору системи оподаткування, оскільки саме ці фактори визначають форму ведення обліку, перелік необхідних документів та обсяг звітності, яку потрібно подавати. [14]

Після реєстрації ФОП повинен сформувати систему ведення обліку, яка містить основні етапи. (Табл. 3.1)

Таблиця 3.1

Основні етапи організації облікового процесу ФОП

Етап	Зміст	Приклади документів
1. Реєстрація підприємця	Державна реєстрація, вибір системи оподаткування і КВЕД	Заява на реєстрацію, виписка з ЄДР, повідомлення до податкової
2. Відкриття рахунків та реєстрація в контролюючих органах	Реєстрація в ДПС, відкриття банківського рахунку	Банківські договори, повідомлення до ДПС
3. Формування облікової політики	Визначення правил ведення обліку відповідно до обраної системи оподаткування	Наказ про облікову політику
4. Ведення обліку доходів і витрат	Щоденне відображення господарських операцій, що підтверджуються документами	Книга обліку доходів і витрат, накладні, акти виконаних робіт
5. Зберігання документів	Організоване зберігання документів протягом встановлених строків	Паперові папки, електронні архіви
6. Подання звітності	Формування та подання звітів до контролюючих органів	Податкова декларація, звітність з ЄСВ

Джерело: складено автором на основі [44]

Такий підхід забезпечує системність і прозорість ведення бізнесу, а також дозволяє підприємцю підтвердити законність отриманих доходів та понесених витрат у випадку перевірки контролюючими органами. [13]

Після організації базових етапів обліку підприємцю важливо дотримуватися вимог законодавства щодо оформлення первинних документів. До первинних документів належать акти виконаних робіт, накладні, банківські виписки, касові чеки, договори та інші документи, що підтверджують факт господарської операції. Відповідно до законодавства, будь-яка операція, яка впливає на фінансовий результат діяльності ФОП, повинна бути задокументована. Наявність правильно оформлених первинних документів є підставою для відображення доходів і витрат у книзі обліку та підтвердження господарських подій у разі перевірки з боку контролюючих органів. [13]

Особливістю ведення обліку для фізичних осіб–підприємців є те, що переважна більшість ФОП, особливо на спрощеній системі, веде облік самостійно. З одного боку, це дозволяє скоротити витрати на бухгалтерське обслуговування, а з іншого — покладає на підприємця відповідальність за правильність ведення записів, своєчасність подання звітів та сплату податків. Підприємці на загальній системі оподаткування повинні фіксувати не лише доходи, але й витрати, що дозволяють зменшувати оподатковуваний прибуток, однак такі витрати мають бути підтверджені документально. [31]

Важливе місце в організації облікового процесу займає зберігання документів. Підприємець повинен забезпечити збереження первинних документів, звітів, договорів та іншої документації протягом строків, установлених законодавством. Як правило, строк зберігання становить від 3 до 5 років. Документи можуть зберігатися у паперовому чи електронному вигляді, однак вони повинні бути впорядковані таким чином, щоб у разі запиту податкових органів підприємець міг надати їх у повному обсязі та без затримок. Сучасні ФОП часто використовують сервіси електронного документообігу, хмарні сховища, бухгалтерські онлайн-системи, що мінімізує ризики втрат та полегшує пошук документів. [14]

Окремої уваги потребує питання формування та подання звітності. Залежно від обраної системи оподаткування підприємець може подавати щоквартальну або річну декларацію про доходи. Також додатково можуть подаватися звіти щодо єдиного соціального внеску, статистичні форми, а за потреби — фінансова звітність. Невчасне подання звітності або допущення помилок у ній може призвести до накладення штрафних санкцій, тому ФОП повинен слідкувати за календарем податкової звітності та змінами законодавства. [38]

Для підвищення ефективності ведення обліку підприємці можуть використовувати спеціалізовані програми та онлайн-сервіси. Серед найбільш поширених інструментів — хмарні бухгалтерські системи, які дозволяють автоматизувати частину облікових процесів: вести облік доходів і витрат, формувати податкові декларації, накопичувати документи, вести банківські операції. Використання таких сервісів зменшує ризик допущення помилок, пришвидшує підготовку звітності та робить діяльність підприємця більш упорядкованою. [14]

Таблиця 3.2

Переваги та недоліки самостійного ведення обліку ФОП

<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
Економія коштів на бухгалтерське обслуговування	Необхідність самостійно розбиратися у законодавстві
Постійний контроль за фінансовими показниками	Ризик помилок при відображенні операцій
Гнучкість та швидкість прийняття рішень	Витрати часу на підготовку та подання звітності
Можливість використання автоматизованих сервісів	Відповідальність за зберігання та оформлення документів

Джерело: складено автором на основі [13]

Таким чином, організація облікового процесу у діяльності ФОП є важливим елементом управління підприємницькою діяльністю. Вона впливає на податкову дисципліну, репутацію підприємця, можливість підтвердження доходів та витрат, а також загальний рівень фінансової прозорості бізнесу.

Правильно організований облік допомагає підприємцю не лише виконувати вимоги законодавства, але й приймати обґрунтовані управлінські рішення, планувати витрати, аналізувати прибутковість діяльності та уникати штрафних санкцій. [13]

За сучасних умов діджиталізації ведення обліку стає більш простим та доступним, однак підприємець повинен розуміти основні принципи облікової роботи, вміти аналізувати документи, вести їх зберігання та своєчасно подавати звітність. Саме поєднання дисципліни, інструментів автоматизації та відповідального ставлення до документообігу забезпечує ефективний та прозорий обліковий процес у діяльності ФОП.

3.2. Електронний кабінет платника податків як інструмент подання звітності

Електронний кабінет платника податків — це онлайн-сервіс Державної податкової служби (ДПС), який дозволяє фізичним особам-підприємцям (ФОП) дистанційно взаємодіяти з податковими органами, подавати звітність, сплачувати податки та переглядати податкову інформацію. Через кабінет ФОП можуть бачити стан свого особового рахунку, надходження, переплати, борги, штрафи.

Авторизація здійснюється здебільшого через кваліфікований електронний підпис (КЕП), що надає юридичну значущість документам. [46]

Це суттєво спрощує комунікацію з податковою службою та знижує навантаження на традиційні канали фізичного відвідування. Електронний кабінет пропонує ФОП широкий спектр функцій:

- Формування, підпис і надсилання податкових декларацій (включно з формами єдиного податку).
- Перевірка податкових зобов'язань, боргів, переплат, історії платежів.
- Перегляд виписок і витягів (наприклад, стан особового рахунку).

- Листування з податковими органами, подача заяв, запитів через інтегрований модуль.
- Подання заяви на отримання документів (актів, рішень, повідомлень) у електронній формі. [30]

Згідно з офіційною документацією, кабінет також підтримує отримання даних із Державного реєстру фізичних осіб-платників податків. [37]

Також важливо, що ДПС регулярно оновлює функціонал: наприклад, нові форми декларацій для платників єдиного податку (ФОП I–III груп) доступні в кабінеті. [46]

Можна виділити декілька основних корисних функцій для ФОП, які використовують електронний кабінет. (рис 3.1)

Функції електронного кабінету
Перевірка стану розрахунків з бюджетом – підприємець може в режимі онлайн відстежувати наявність податкового боргу або переплати
Формування та подання звітності – дозволяє уникнути помилок, пов’язаних із пропуском строків подання документів.
Отримання повідомлень від податкових органів – автоматичні сповіщення про нові вимоги або майбутні перевірки.
Реєстрація податкових накладних та розрахунків коригування – особливо важливо для ФОП, які працюють із ПДВ

Рис. 3.1. Функції електронного кабінету

Джерело: складено автором на основі [47]

Процес подання декларації для ФОП через кабінет можна описати таким алгоритмом:

1. Перехід на сайт Е-кабінету (cabinet.tax.gov.ua) та авторизація за допомогою КЕП або електронної ідентифікації.

2. У меню «Введення звітності» вибір потрібної форми декларації (наприклад, F0103407 або J/F0103309 — для єдиного податку).
3. Заповнення електронних полів — Вказання року, кварталу, територіального органу ДПС тощо.
4. Перевірка даних на логічні помилки в системі.
5. Підписання декларації за допомогою КЕП.
6. Надсилання декларації до ДПС та отримання квитанцій (вхідні/вихідні повідомлення у кабінеті).
7. Перегляд статусу поданої звітності через розділ «Перегляд звітності».

Впровадження Електронного кабінету значно спрощує податкову взаємодію для ФОП і стимулює цифровізацію процесів. Згідно зі статтею «Персоналізовані послуги платникам» на сайті ДПС, кабінет дає змогу в реальному часі здійснювати майже всі ключові податкові операції.

Крім того, постійне оновлення сервісу (наприклад, додавання нових електронних форм, мобільний застосунок) демонструє стратегічну мету ДПС — створити повноцінну цифрову інфраструктуру для платників.

Це знижує адміністративні витрати, підвищує прозорість податкових процесів і стимулює ФОП до використання електронних сервісів.

3.3. Форми звітності ФОП: зміст, строки подання та особливості заповнення

Фізичні особи-підприємці в Україні подають податкову та фінансову звітність залежно від системи оподаткування: спрощеної (єдиний податок) або загальної. Для кожної групи платників законодавством встановлені окремі форми звітів, вимоги до їх заповнення та строки подання.

Звіти подаються до органів Держаної податкової служби в електронній або паперовій формі, проте переважна більшість підприємців використовує

Електронний кабінет платника як найбільш зручний інструмент подання документів.

Усі підприємці подають звітність відповідно до свого податкового статусу.

Таблиця 3.3

Узагальнені форми систем оподаткувань

<i>Система оподаткування</i>	<i>Основні форми звітності</i>
Єдиний податок (групи 1–3)	Податкова декларація платника єдиного податку ФОП; Звітність з ЄСВ
Загальна система	Декларація про майновий стан і доходи; Звітність з ЄСВ; можливі додаткові форми
ЄСВ (усі ФОП)	Річний звіт про суми нарахованого ЄСВ
Наявність найманих осіб	Додатково: Податковий розрахунок (форма з ПДФО та військового збору)

Джерело: складено автором на основі [37]

Декларація подається платниками 1-3 груп і містить відомості про:

- розмір отриманого доходу за звітний період;
- застосовану ставку єдиного податку (від 1 до 5%, залежно від групи);
- суми нарахованого податкового зобов'язання;
- показники, що впливають на розрахунок податку (наприклад, перехід на іншу групу).

Декларація містить розділи:

- загальні дані платника (ПІБ, ПІН, група, територіальний орган);
- інформація про доходи за період;
- розрахунок податку;
- додаткові показники (якщо змінювалися види діяльності тощо). [51]

Перед поданням система здійснює автоматичний контроль арифметичних помилок, що знижує ризик податкових неточностей.

ФОП, які не є платниками єдиного податку, подають Декларацію про майновий стан і доходи. Вона включає:

- усі доходи, отримані за календарний рік;

- витрати, пов'язані з господарською діяльністю;
- чистий оподатковуваний результат (дохід – витрати);
- суми податків: ПДФО (18%) та військового збору (1,5%). [45]

ФОП, який працює на спрощеній системі оподаткування, зобов'язаний подавати декларацію щодо єдиного податку. Ця декларація є основною формою звітності і залежно від групи платника подається раз на квартал або раз на рік. Вона містить інформацію про доходи підприємця, сплачені податки, а також про види діяльності, що здійснюються.

- Для першої групи звітність подається лише раз на рік.
- Для другої і третьої групи звітність подається раз на квартал. [51]

Особливими випадками подання квартальної звітності платниками єдиного податку I та II груп є лише такі:

- перевищення встановленого для відповідної групи обсягу доходу протягом року;
- добровільне рішення про перехід на сплату податку за ставками, що застосовуються для платників ЄП другої або третьої груп;
- відмова від спрощеної системи оподаткування та перехід на загальну систему, як добровільний, так і обов'язковий. [44]

Структура декларації платника єдиного податку та особливості її розділів наведено у рис 3.1.

Розділ	Особливості
I. Загальні показники підприємницької діяльності	Інформація за звітний період: кількість найманих працівників, види діяльності за КВЕД
II. Показники для платників ЄП першої групи	Відображаються авансові внески поквартально, обсяг «звичайного» доходу (рядок 01) та «штрафного» (рядок 02)
III. Показники для платників ЄП другої групи	Аналогічно: авансові внески, обсяг «звичайного» доходу (рядок 03) та «штрафного» (рядок 04)
IV. Показники для платників ЄП третьої групи	Обсяг доходу за ставками 3 % (рядок 05), 5 % (рядок 06), «штрафний» дохід (рядок 07)
V. Податкові зобов'язання по єдиному податку	Загальна сума доходу за період (рядок 08), податок за ставками 15 %, 5 %, 3 %, зобов'язання за період (рядок 14)
VI. Зобов'язання у зв'язку з виправленням помилок	Розрахунок збільшення (рядок 17) /зменшення (рядок 18) зобов'язань, штрафних санкцій (рядок 19), пені (рядок 20)
VII. Зобов'язання зі сплати ЄСВ	Відображається сума ЄСВ за звітний період (рядок 21)
Додаток 1	Відомості про суми нарахованого доходу застрахованих осіб та ЄСВ (подається за відсутності пільг)
Додаток 2	Розрахунок мінімального податкового зобов'язання для ФОП, які володіють або орендують сільськогосподарські землі

Рис. 3.1. Особливості розділів структури декларації

Джерело: [44]

Для спрощенців на певних групах передбачена також необхідність ведення книги обліку доходів і витрат, де фіксуються всі надходження та витрати підприємця. Проте для груп, які сплачують єдиний податок, ведення такої книги не є обов'язковим, якщо не йдеться про витрати, які підлягають документальному підтвердженню. [51]

Для підприємців, які обрали загальну систему оподаткування, звітність є набагато складнішою та різноманітнішою. ФОП, який працює на загальній системі, зобов'язаний подавати декларацію з податку на прибуток. Ця декларація містить інформацію про доходи та витрати підприємця, які використовуються для визначення об'єкта оподаткування, тобто чистого прибутку. Після обчислення прибутку сплачується податок на прибуток. Така декларація подається щокварталу або раз на рік, залежно від виду діяльності підприємця. [50]

Якщо ФОП зареєстрований платником ПДВ, він зобов'язаний подавати податкові декларації з ПДВ. У звіті зазначаються всі операції, пов'язані з купівлею та продажем товарів і послуг, на які нараховується ПДВ. Підприємець повинен вести реєстр податкових накладних та додавати до звіту інформацію про нараховані і сплачені податки. Звітність з ПДВ подається раз на квартал.

Якщо ФОП має працівників, він зобов'язаний подавати звітність про нарахування заробітної плати, утримання податків із заробітної плати (ПДФО, військовий збір) та внесення соціальних внесків до Пенсійного фонду та інших соціальних фондів. Звітність подається щомісяця.

ФОП на загальній системі також зобов'язаний подавати звітність щодо нарахування та сплати єдиного соціального внеску. Цей внесок сплачується на основі доходів, отриманих від діяльності, та визначається на основі ставок, встановлених законодавством.

Звіт подається до 1 травня року, що настає за звітним. Форма складається з кількох блоків:

- дані про платника;
- доходи за видами;

- витрати;
- розрахунок фінансового результату;
- зобов'язання зі сплати податків. [50]

Сучасні технології значно спростили процес подання звітів для ФОП. Використання Електронного кабінету платника податків дозволяє виконувати всі основні етапи дистанційно, без необхідності особистого відвідування податкової. Підприємець може:

- сформувати декларацію або інший звіт у зручному електронному форматі, використовуючи автоматичні шаблони та підказки системи;
- перевірити правильність заповнення даних — система автоматично контролює арифметичні розрахунки та наявність обов'язкових полів, що знижує ймовірність помилок;
- підписати документ електронним підписом (КЕП або інший вид кваліфікованого підпису), що забезпечує юридичну значущість поданих даних;
- відправити декларацію або звіт до ДПС одним кліком, із збереженням електронної копії для власного обліку;
- отримати квитанції про прийняття звіту, що підтверджують його надходження до податкового органу, а також автоматичні повідомлення про статус розгляду, можливі зауваження або уточнення;
- за потреби переглянути історію поданих звітів, сформувати довідки або виписки за попередні періоди, що спрощує ведення бухгалтерського та податкового обліку;
- інтегрувати роботу з іншими електронними сервісами. [50]

Форма та строки звітності ФОП залежать від обраної системи оподаткування та наявності найманих працівників. Кожна група платників має власні форми декларацій і строки подання. Сучасний перехід до електронного подання через Електронний кабінет платника податків спрощує процес, скорочує час на подання звітів, зменшує ризик помилок та забезпечує своєчасне отримання підтверджень від податкових органів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі розглянуто організацію облікового процесу у діяльності фізичних осіб-підприємців, використання електронних сервісів для подання звітності та особливості застосування форм звітності залежно від системи оподаткування. Проведене дослідження дозволило встановити, що ефективність обліку та звітності ФОП значною мірою залежить від рівня цифровізації, правильного вибору облікових інструментів та дотримання законодавчих вимог.

Аналіз організації облікового процесу показав, що ФОП мають можливість застосовувати спрощені форми обліку, визначати власні облікові процедури та адаптувати процеси відповідно до специфіки діяльності. Важливими елементами облікового процесу є своєчасне документування господарських операцій, систематизація інформації щодо доходів і витрат, формування внутрішніх реєстрів та контроль за правильністю відображення даних. Належна організація обліку дозволяє підприємцю мінімізувати ризики помилок, забезпечити прозорість діяльності та сформувати достовірні показники для подання звітності.

Особливу увагу приділено цифровим можливостям, зокрема використанню Електронного кабінету платника податків. Дослідження показало, що електронні сервіси значно спрощують процес взаємодії підприємця з податковими органами — забезпечують подання звітності онлайн, автоматичне формування декларацій, перегляд податкових повідомлень, контроль за розрахунками з бюджетом та обмін документами. Це сприяє зменшенню адміністративного навантаження, підвищує оперативність та точність податкових процедур.

Розгляд форм звітності ФОП засвідчив, що їх склад і періодичність визначаються обраною системою оподаткування. Єдинники подають декларації щоквартально або раз на рік залежно від групи, тоді як підприємці на загальній системі зобов'язані подавати декларацію про майновий стан і доходи та, у разі реєстрації платником ПДВ, декларацію з ПДВ. Важливим аспектом є правильне

заповнення звітних форм, дотримання строків їх подання та забезпечення відповідності даних первинним документам.

Узагальнюючи результати, можна зробити висновок, що організація обліку та звітності ФОП у сучасних умовах ґрунтується на поєднанні спрощених процедур, використання цифрових інструментів та чіткого дотримання нормативних вимог. Використання електронних сервісів підвищує ефективність взаємодії з податковими органами, зменшує ризики порушень і сприяє покращенню якості облікової інформації. Належна організація облікового процесу є ключовою передумовою законності, фінансової стабільності та успішного функціонування фізичних осіб-підприємців.

РОЗДІЛ 4.

БЕЗПЕРЕРВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ БУХГАЛТЕРІВ У СФЕРІ ОБЛІКУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

4.1. Роль професійного розвитку бухгалтера у сучасних умовах

Професія бухгалтера у сучасних економічних умовах України набуває дедалі більшої ваги, особливо в сегменті фізичних осіб-підприємців. Зростання кількості малих і середніх підприємств, а також постійні зміни в податковому та бухгалтерському законодавстві вимагають від бухгалтерів постійного удосконалення знань і навичок для забезпечення якісного обліку та звітності. Особливо це актуально для ФОП, де бухгалтерія часто ведеться з мінімальним залученням сторонніх фахівців, а відповідальність за правильність ведення обліку та своєчасність звітності лягає безпосередньо на бухгалтера або самого підприємця [53].

Фізичні особи-підприємці користуються спрощеною системою оподаткування та спрощеним обліком, проте це не означає відсутність складнощів. Неправильне оформлення первинних документів, недотримання термінів подачі звітності чи помилки у податкових деклараціях можуть спричинити значні штрафні санкції і навіть втрату права на спрощену систему. Тому бухгалтер повинен володіти не лише базовими знаннями, а й оперативно реагувати на зміни в законодавстві, що є одним із головних чинників професійного розвитку [53], [8].

Сучасний бухгалтер у сфері ФОП мусить володіти навичками роботи з інформаційними технологіями. Впровадження електронних сервісів, програмних продуктів для автоматизації обліку (наприклад, М.Е.Дос, СОТА, BAS Бухгалтерія) значно полегшують ведення бухгалтерії, однак ставлять нові вимоги до знань і умінь. Опанування новітніх цифрових технологій не лише

підвищує ефективність праці бухгалтера, а й допомагає мінімізувати ризики допущення помилок (рис 4.1).

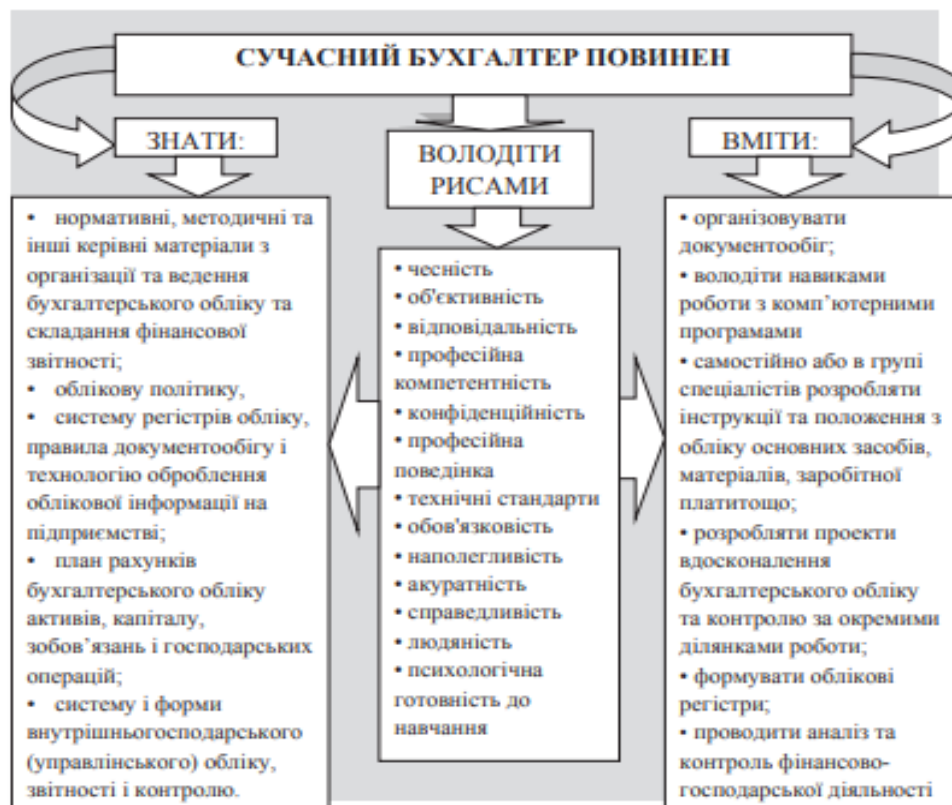

Рис. 4.1. Основні вимоги до сучасного бухгалтера

Джерело: [70]

Професійне навчання і безперервний розвиток кваліфікації є критично важливими складовими, які забезпечують адаптацію бухгалтерів до стрімких змін у законодавстві, стандартах звітності та інформаційних системах. За результатами досліджень, бухгалтери, які систематично підвищують свій рівень знань, демонструють кращі показники в точності ведення обліку, а також більшою мірою здатні надавати підприємцям консультації щодо оптимізації податків і ведення бізнесу [33].

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» встановлює, що ведення бухгалтерського обліку має здійснюватись відповідно до діючих нормативних документів. У цьому контексті регулярне підвищення кваліфікації бухгалтерів є необхідною умовою для дотримання вимог законодавства і якості бухгалтерського обліку [53]. Водночас в Україні

активно розвивається система сертифікації бухгалтерів, що створює додаткові гарантії їхньої компетентності та підвищує рівень професіоналізму [16].

Важливо зазначити, що Кабінет Міністрів України у 2015 році затвердив Концепцію розвитку бухгалтерського обліку, у якій наголошується на необхідності формування системи безперервної освіти бухгалтерів. Вона передбачає регулярне проведення тренінгів, семінарів, курсів підвищення кваліфікації з метою оновлення знань і адаптації до нових вимог ринку та законодавства [54].

Крім того, сучасні вимоги до професії бухгалтера все частіше передбачають не лише технічне володіння обліком, а й навички аналітичної роботи, управління ризиками та комунікації з іншими учасниками бізнес-процесу. Це зумовлює необхідність розширення змісту навчання бухгалтерів, включаючи питання податкового планування, використання інформаційних технологій і навіть психології спілкування [53].

Безперервна освіта і професійний розвиток бухгалтера мають не тільки індивідуальне значення, але й безпосередній вплив на ефективність функціонування малого бізнесу. Грамотний бухгалтер допомагає ФОП дотримуватися норм законодавства, уникати податкових санкцій, своєчасно готувати звітність і ефективно планувати фінансові потоки, що сприяє стабільності та розвитку бізнесу [16].

Отже, у контексті ведення обліку фізичних осіб-підприємців, постійний професійний розвиток бухгалтера є одним із ключових чинників успішної діяльності підприємства. Він включає в себе оновлення знань, освоєння нових технологій, адаптацію до змін законодавства, а також розвиток додаткових компетенцій, необхідних для якісного ведення обліку та надання консультацій.

4.2. Форми підвищення кваліфікації бухгалтерів

Підвищення кваліфікації бухгалтерів — це систематичний процес оновлення знань, умінь та навичок, необхідних для виконання професійних обов'язків у відповідності до сучасних вимог законодавства та ринку. Існує кілька основних форм підвищення кваліфікації, які ефективно застосовуються в Україні, особливо для бухгалтерів, які працюють із фізичними особами-підприємцями та малим бізнесом.

Однією з найбільш поширених форм є професійні курси підвищення кваліфікації. Вони проводяться як у форматі очних, так і дистанційних занять. Курси дають можливість оновити знання з бухгалтерського обліку, податкового законодавства, бухгалтерського програмного забезпечення, а також ознайомитись із новими нормативними актами. Сучасні дистанційні платформи дозволяють опановувати матеріал у зручний час і темпі, що особливо актуально для працюючих бухгалтерів [10].

Семінари та вебінари є ще однією популярною формою навчання. Вони, як правило, орієнтовані на розгляд конкретних питань або нововведень у законодавстві, що робить їх дуже практичними та оперативними. Вебінари, що проводяться в онлайн-форматі, особливо поширені в умовах цифровізації, надають можливість отримувати актуальну інформацію без необхідності відриватися від роботи або переїжджати до іншого міста [54].

Наприклад, у 2024 році були запуснені спеціалізовані онлайн-курси для бухгалтерів, що обслуговують ФОП, з акцентом на законодавчі зміни та автоматизацію обліку. Подібні програми пропонували також освітні платформи у 2023 році, як-от «Гарант-Освіта» [16].

Виробничі практики і стажування — це форми підвищення кваліфікації, які передбачають практичне навчання у реальних умовах підприємства або організації. Вони є особливо корисними для молодих бухгалтерів, які лише починають кар'єру, а також для досвідчених спеціалістів, які прагнуть оновити свої навички у конкретній галузі обліку чи оподаткування [16].

Крім того, важливе місце займають професійні конференції, форуми, що об'єднують бухгалтерів, аудиторів, податкових консультантів і законодавців. Учасники таких заходів мають можливість обмінятися досвідом, обговорити актуальні проблеми галузі, ознайомитись із новими трендами та розробками. Вони сприяють формуванню професійної спільноти та підвищенню статусу бухгалтерської професії [33].

Сертифікація бухгалтерів та аудиторів — це форма підвищення кваліфікації, що передбачає офіційне підтвердження рівня професійної компетентності. В Україні працюють різні програми сертифікації, що відповідають міжнародним стандартам (наприклад, АССА, СРА, СМА), а також національні системи сертифікації. Отримання сертифікату підвищує довіру з боку роботодавців і клієнтів, а також відкриває нові кар'єрні можливості [8].

Не менш важливими є внутрішньофірмові тренінги та навчальні програми, що організовуються безпосередньо на підприємствах або у бухгалтерських службах. Вони дають змогу врахувати специфіку роботи конкретного підприємства, підвищити рівень знань працівників у вузькоспеціалізованих питаннях та впровадити єдині стандарти обліку і звітності [54].

Нарешті, самостійне навчання, що включає вивчення професійної літератури, участь у тематичних форумах, онлайн-курсах та вебресурсах, також є невід'ємною частиною безперервного професійного розвитку бухгалтера. Такий підхід вимагає високої самоорганізації, але дозволяє оперативно реагувати на зміни та підтримувати необхідний рівень компетентності [10].

Таким чином, комплексне використання різних форм підвищення кваліфікації дозволяє бухгалтерам залишатися компетентними, відповідати сучасним вимогам ринку та ефективно виконувати свої професійні обов'язки у сфері обліку ФОП.

4.3. Стажування та атестація бухгалтерів

Стажування бухгалтерів є важливою формою професійного розвитку, що дозволяє набувати практичних навичок і досвіду роботи у реальних умовах підприємства або організації. Воно особливо актуальне для молодих спеціалістів, які щойно завершили навчання і потребують адаптації до професійної діяльності. Стажування дає змогу поглибити теоретичні знання, отримані в навчальних закладах, закріпити їх на практиці, а також ознайомитися з особливостями ведення обліку у конкретній сфері, наприклад, у бухгалтерії ФОП або малого бізнесу [53].

У процесі стажування молоді бухгалтери проходять під керівництвом досвідчених наставників, що сприяє передачі професійних навичок та корпоративних стандартів обліку. Практична орієнтація стажування дозволяє ознайомитися з роботою бухгалтерських програм, специфікою первинної документації, правилами податкової звітності та іншими важливими аспектами професії [33].

Атестація бухгалтерів — це офіційна процедура оцінювання їх професійної компетентності, що має на меті підтвердження відповідності кваліфікаційним вимогам. Вона може проводитися як внутрішніми структурами підприємства, так і зовнішніми професійними організаціями. Атестація передбачає перевірку знань з бухгалтерського обліку, податкового законодавства, звітності та інших дисциплін, що забезпечують високий рівень фахової підготовки [26].

В Україні атестація бухгалтерів часто є обов'язковою умовою для підтвердження статусу фахівця, який має право вести бухгалтерський облік на підприємстві. Вона також може бути необхідною для підвищення посадового рівня або отримання доступу до більш відповідальних посад. Регулярне проходження атестації сприяє підтриманню високого професійного рівня та мотивації до безперервного навчання [10].

Так, у 2024–2025 роках особливу увагу приділено адаптації атестаційних програм до потреб бухгалтерів, які працюють із ФОП, з урахуванням нововведень, таких як РРО/ПРРО та воєнний стан [72].

Система стажування і атестації безпосередньо пов'язана з підвищенням кваліфікації і сприяє формуванню відповідальної та компетентної бухгалтерської спільноти. Вона підтримує стандарти ведення обліку, забезпечує своєчасне впровадження новацій у професійну практику та підвищує довіру до бухгалтерських послуг [54].

Законодавство України, зокрема Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», регламентує вимоги до кваліфікації бухгалтерів і рекомендує регулярне підвищення їх професійного рівня. Нормативно-правова база стимулює підприємства організовувати стажування і атестацію як частину внутрішньої політики розвитку персоналу [53], [26].

Отже, стажування і атестація бухгалтерів є ключовими елементами професійного розвитку, які забезпечують якість і надійність бухгалтерського обліку, особливо в сегменті ФОП, де часто відсутня можливість залучення великої кадрової бази. Вони сприяють підвищенню кваліфікації, адаптації до змін законодавства та підвищенню рівня довіри до бухгалтерської професії.

4.4. Аналіз практики безперервної освіти бухгалтерів в Україні

Безперервна освіта бухгалтерів є ключовим чинником підтримання професійної компетентності та адаптації до постійних змін у законодавстві, податковій системі та інформаційних технологіях. В Україні практика безперервної освіти бухгалтерів активно розвивається, але водночас має свої особливості та виклики, які потребують детального аналізу.

Однією з головних форм безперервної освіти в Україні є участь у професійних курсах та тренінгах, які організовують як державні установи, так і приватні навчальні центри. Ці курси охоплюють різні аспекти бухгалтерського обліку, оподаткування, аудиту та інформаційних технологій, що дає змогу

бухгалтерам постійно оновлювати свої знання. Однак відсутність єдиних стандартів якості таких програм іноді знижує їх ефективність [10].

Як зазначається у фахових публікаціях 2023 року, безперервне навчання забезпечує конкурентоспроможність бухгалтера навіть в умовах швидких змін податкового законодавства. У 2023–2024 роках активно застосовувалися онлайн-семінари, тематичні марафони та дистанційне навчання [73].

Дистанційна освіта, особливо у форматі онлайн-курсів і вебінарів, стала особливо популярною в останні роки. Вона забезпечує гнучкість у навчанні, доступність для широкого кола слухачів і можливість швидко реагувати на нові вимоги законодавства. Проте деякі фахівці відзначають недостатню практичну спрямованість та обмежену взаємодію між викладачами та слухачами під час онлайн-занять [22].

Важливим елементом безперервної освіти є професійна сертифікація, що підтверджує високий рівень компетентності бухгалтера. В Україні функціонують кілька систем сертифікації, включно з міжнародними (АССА, СРА) і національними. Сертифікація сприяє не лише підвищенню кваліфікації, а й підвищенню престижу професії та кар'єрним можливостям.

Окремо слід виділити роль професійних об'єднань бухгалтерів, які організовують конференції, семінари, круглі столи та інші заходи для обміну досвідом і підвищення професійного рівня своїх членів. Ці організації відіграють важливу роль у стандартизації та підтримці високих стандартів професійної діяльності.

Разом із тим, практика безперервної освіти в Україні стикається з такими проблемами, як недостатня мотивація деяких бухгалтерів до постійного навчання, обмежені фінансові ресурси для проходження якісних курсів, а також відсутність чіткої державної політики щодо підтримки безперервної освіти. Часто підприємства не забезпечують достатньої підтримки для участі своїх працівників у навчальних заходах [24].

В цілому, практика безперервної освіти бухгалтерів в Україні має значний потенціал для розвитку, який потребує посилення координації між державними

органами, навчальними закладами та професійними об'єднаннями, а також удосконалення нормативно-правової бази. Активне впровадження сучасних технологій навчання та розвиток мотиваційних механізмів можуть суттєво підвищити якість і доступність безперервної освіти для бухгалтерів [10], [22].

4.5. Пропозиції щодо вдосконалення підготовки бухгалтерів для ФОП

Підготовка бухгалтерів, які працюють з фізичними особами-підприємцями (ФОП), має враховувати специфіку малого бізнесу, гнучкість і швидку зміну нормативного середовища. З огляду на сучасні виклики, пропонується низка заходів для підвищення якості та ефективності підготовки таких фахівців.

По-перше, важливо впроваджувати спеціалізовані навчальні курси, що зосереджені на особливостях обліку та оподаткування ФОП. Такі курси мають охоплювати практичні аспекти ведення обліку, звітності, адміністрування податків, а також основи електронної звітності та використання бухгалтерських програм, орієнтованих на малий бізнес.

По-друге, необхідно посилити співпрацю між навчальними закладами, професійними об'єднаннями бухгалтерів і безпосередньо підприємцями. Це дозволить адаптувати навчальні програми до реальних потреб ринку та забезпечити практичну спрямованість підготовки. Залучення практиків до викладання допоможе студентам отримати актуальні знання і навички.

Третій напрямок — розвиток дистанційних та онлайн-платформ для навчання бухгалтерів. З огляду на географічну розгалуженість ФОП в Україні та обмеження часу, онлайн-формати забезпечують зручність і доступність освіти. Важливо, щоб такі платформи включали інтерактивні елементи, вебінари, можливість консультуватися з експертами, а також оновлення контенту відповідно до змін у законодавстві [69].

Четвертим важливим аспектом є стимулювання безперервного професійного розвитку через систему сертифікації та атестації, які б

враховували специфіку роботи з ФОП. Впровадження таких механізмів допоможе підвищити якість послуг, мотивувати бухгалтерів до постійного навчання та покращити репутацію професії.

Окрім цього, рекомендується створення інформаційно-методичних ресурсів — довідників, методичних вказівок, шаблонів документів і стандартів, орієнтованих саме на бухгалтерів ФОП. Це допоможе стандартизувати практику обліку та звітності, полегшити роботу фахівців і зменшити ризики помилок [5].

Станом на 2024 рік зростає попит на бухгалтерів, які володіють не лише базовими знаннями, а й мають досвід застосування нових цифрових інструментів та обліку в умовах нестабільності [74]. Це підтверджує необхідність оновлення освітніх програм відповідно до потреб ФОП.

Таким чином, комплексний підхід до вдосконалення підготовки бухгалтерів для ФОП, що поєднує спеціалізовані навчальні програми, тісну взаємодію з практиками, використання сучасних технологій навчання та системи сертифікації, сприятиме підвищенню професійного рівня і якості бухгалтерських послуг у цьому сегменті.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4

У четвертому розділі проведено практичний аналіз діяльності фізичної особи-підприємця, оцінено організацію обліку та порядок формування доходів і витрат на основі фактичних даних, а також здійснено розрахунок основних економічних показників. Практичне дослідження дозволило підтвердити теоретичні положення, розглянуті у попередніх розділах, та виявити особливості застосування облікових процедур у реальних умовах господарювання.

Аналіз доходів та витрат ФОП показав, що ключовим чинником ефективності діяльності є раціональна структура витрат, оптимізація собівартості, а також стабільна динаміка отримання доходів. Розраховані показники дали змогу оцінити рівень прибутковості, ефективність використання ресурсів та фінансову стійкість підприємця. Виявлено, що значний вплив на результати діяльності мають обсяги змінних витрат, структура постійних витрат та загальний рівень рентабельності продажів.

Досліджено грошові потоки та їх значення для забезпечення безперервної діяльності підприємця. Розрахунок грошових потоків продемонстрував вплив операційних результатів на платоспроможність підприємця у короткостроковому періоді. Важливим стало також визначення чистого прибутку та його динаміки, що дозволило зробити висновки щодо здатності підприємця підтримувати стабільний фінансовий стан та розвивати свою діяльність.

Практичне дослідження підтвердило, що правильна організація обліку доходів і витрат, своєчасність їх відображення та наявність підтвердних документів є ключовими умовами для достовірної оцінки результатів діяльності. Належне ведення облікових реєстрів та контроль за фінансовими показниками сприяють підвищенню прозорості діяльності, полегшують підготовку звітності та зменшують ризики порушень податкового законодавства.

Узагальнюючи результати практичної частини дослідження, можна стверджувати, що ефективність підприємницької діяльності значною мірою залежить від грамотної організації обліку, аналізу фінансових показників та здатності підприємця адаптуватися до умов ринку. Отримані результати підтверджують важливість поєднання теоретичних знань та практичних навичок для забезпечення стабільного функціонування ФОП та підвищення конкурентоспроможності його діяльності.

ВИСНОВКИ

У ході виконання кваліфікаційної роботи було комплексно досліджено теоретичні, методичні та організаційні засади обліку фізичних осіб-підприємців, а також проблеми та напрями його вдосконалення в умовах сучасних економічних змін. На основі проведеного аналізу отримано результати, що підтверджують актуальність теми та дають можливість сформулювати низку узагальнень і практичних рекомендацій.

По-перше, встановлено, що фізичні особи-підприємці є важливою складовою малого бізнесу, який забезпечує значну частину робочих місць та сприяє гнучкому розвитку економіки. Особливість ФОП полягає у спрощеному веденні обліку та звітності, що, однак, не знімає вимог дотримання чинного законодавства, своєчасності документального оформлення господарських операцій і відповідальності перед контролюючими органами. Дослідження підтвердило, що організація обліку ФОП потребує системного підходу з урахуванням специфіки діяльності та вибраної системи оподаткування.

По-друге, здійснений аналіз нормативно-правового регулювання показав, що у сфері діяльності ФОП протягом останніх років відбуваються часті нормативні зміни: коригування ставок податків, оновлення вимог щодо РРО/ПРРО, уточнення порядку документального підтвердження витрат, зміна правил звітності. Наявність таких змін зумовлює ризики помилок, підвищує навантаження на підприємців і потребує постійного моніторингу законодавства, що є важливим елементом організації обліку.

По-третє, виявлено основні проблеми практики обліку, серед яких: недостатній рівень обізнаності частини підприємців щодо вимог законодавства; труднощі з підтвердженням витрат; недосконалість первинного документування окремих операцій; проблеми у взаємодії з податковими органами; складність застосування електронних сервісів для підприємців без відповідної підготовки. Також встановлено, що питання внутрішнього контролю у діяльності ФОП залишається недостатньо врегульованим нормативно, що може спричиняти помилки, штрафи та податкові ризики.

По-четверте, обґрунтовано важливість цифровізації та автоматизації обліку для підвищення його ефективності. Використання хмарних сервісів, автоматизованих систем формування звітності, мобільних застосунків, онлайн-касових рішень та електронного документообігу дозволяє мінімізувати людські помилки, зменшити часові витрати та забезпечити більшу прозорість діяльності ФОП. Доведено, що автоматизація є одним з найефективніших напрямів оптимізації обліку в умовах сучасних викликів.

По-п'яте, на основі проведеного дослідження запропоновано напрями вдосконалення організації обліку ФОП, серед яких: оптимізація документального забезпечення діяльності; впровадження сучасних електронних сервісів та бухгалтерських програм; систематизація первинних документів; підвищення фінансової грамотності підприємців; удосконалення внутрішнього контролю; адаптація облікової політики до специфіки діяльності; використання автоматизованих інструментів для реєстрації операцій і формування звітності.

Результати роботи підтверджують, що перед фізичними особами-підприємцями стоїть низка актуальних викликів, пов'язаних із нормативними змінами, цифровою трансформацією та підвищенням вимог контролюючих органів. Водночас удосконалення облікового процесу, автоматизація та підвищення якості документування дозволяють мінімізувати ризики та забезпечити стабільність діяльності ФОП у динамічних економічних умовах.

Таким чином, поставлені у вступі завдання були виконані, мети дослідження досягнуто, а сформульовані висновки та рекомендації можуть бути використані на практиці як підприємцями, так і фахівцями у сфері обліку та оподаткування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ACCA Global. Professional Accountant Certification Programs. URL: <https://www.accaglobal.com>
2. Професійний бухгалтерський облік ФОП. Ayaks. URL: <https://ayaks.org.ua/accounting-individual-entrepreneur>
3. Бухгалтерські послуги ФОП. Buh.ua. URL: <https://buh.ua/ua/accounting-services-for-individual-entrepreneurs>
4. Спрощена система оподаткування: групи та ставки. Buhplatforma. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7121-sproshchena-sistema-opodatkuvannya>
5. Buhplatforma. Підвищення кваліфікації бухгалтера в умовах війни/О. Гончар. URL: <https://buhplatforma.com.ua/news/30105-pdvishchennya-kvalfkats-buhgaltera-v-umovah-vah-vyni>
6. Kuzoma V.V. Important aspects of accounting and taxation of small businesses // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. – 2014. – №2. – С. 1334–1337.
7. Мартиненко О. «Бухгалтер для ФОП з нуля до профі» // Education.ua, 12.01.2024.
8. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. – Житомир : ПП «Рута», 1996. – 528 с.
9. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку // Економічний вісник Херсонщини. – 2009. – Вип. 5. – С. 180.
10. Гевлич Л.Л. Професія бухгалтера у цифровій економіці // Економіка і організація управління. – 2021. – №3(43). – С. 138–146.
11. Особливості обліку доходів і витрат ФОП. ДПС Дніпро. URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-624335.html>
12. Облік доходів ФОП 1–3 груп. ДПС Хмельницький. URL: <https://km.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-917283.html>
13. Облік доходів і витрат в електронній формі. ДПС Харків. URL: <https://kh.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-849828.html>

14. Ведення обліку доходів і витрат ФОП. ДПС у Житомирській області. URL: <https://zt.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/777145.html>
15. Статистичні дані про фізичних осіб-підприємців за 2024 рік. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua>
16. Офіційний портал ДПС України. URL: <https://tax.gov.ua>
17. Доступні цифрові сервіси від податкової. ДПС України. URL: <https://cv.tax.gov.ua/diialnist/-bezbarernist/povidomlennya/935077.html>
18. Електронний кабінет платника: сервіси. ДПС України. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua>
19. Інструкція користувача електронного кабінету платника. ДПС України. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/help/help.pdf>
20. Офіційний сайт Кароліно-Бугазької громади. URL: <https://karolino-bugazka-gromada.gov.ua>
21. Коваленко Л.В. Розвиток професійної компетентності бухгалтерів // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – 2019. – Вип. 187. – С.45–52.
22. Аналіз проблем безперервної освіти в Україні // Вісник НАПН України. – 2019. – Вип. 4.
23. Іванова Н.П. Взаємодія навчальних закладів і бізнесу у підготовці бухгалтерів // Економічна освіта. – 2020. – Вип. 38.
24. Петренко О.С. Розвиток дистанційної освіти для бухгалтерів // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – 2022. – Вип. 200.
25. Державна служба зайнятості України. Методичні рекомендації щодо організації стажування. – Київ, 2020.
26. Державна служба зайнятості України. Звіт про розвиток дистанційної освіти в Україні. – Київ, 2022.
27. Економіка підприємств. EconomyNauka. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5536>
28. Економіка підприємства : підручник / за ред. Л. Ковальської, І. Кривов'язюк. – Київ : Кондор, 2020. – 700 с.

29. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб // ПДАУ, 2024. – 20 с.
30. Новини ДПС України. Київська податкова служба. URL: <https://kyiv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/518353.html>
31. Дія — офіційний портал державних послуг. Дія. URL: <https://diia.gov.ua>
32. Перелік КВЕД для ФОП. 2-юрист. URL: <https://2-yurist.in.ua/novini/perelik-kved>
33. Що буде, якщо не зареєструвати бізнес? GC.ua. URL: <https://gc.ua/uk/vijti-z-tini-shho-bude-yakshho-ne-zareyestruvati-biznes>
34. Єдиний податок: інформація для ФОП. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/baneryi/ye-diniy-podatok/>
35. Нові ліміти для ФОП-єдинників 2025. ЛІГА:ЗАКОН. URL: <https://buh.ligazakon.net/news/233074>
36. Чи штрафують ФОП-єдинників за відсутність обліку доходів у довільній формі? ЛІГА:ЗАКОН. URL: https://buh.ligazakon.net/news/229078_chi-shtrafuyut
37. Втрата книги обліку доходів. Бухгалтер 911. URL: <https://i.factor.ua/journals/buh911/2016/april/issue-16/1/article-17062.html>
38. Єдиний податок 4 групи: умови і строки. 7eminar. URL: <https://7eminar.ua/news/6065>.
39. Портал журналів ПДУ. URL: <http://journals.pdu.khmelnitskiy.ua>
40. Бухгалтерський облік у ФОП: виклики та перспективи. ResearchGate. URL: <https://www.researchgate.net/publication/390594372>
41. Господарський кодекс України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
42. Закон «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/755-15>

43. Закон «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1646-2000#Text>

44. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

45. Закон України «Про затвердження...» (z004-15). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z004-15>

46. Закон України «Про єдиний внесок (ЄСВ)». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>

47. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/996-14?utm_source#Text

48. Податковий кодекс України, п.44.1. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

49. Податковий кодекс України, п.110.1. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

50. Податковий кодекс України (станом на 2025 рік). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

51. Про затвердження форм декларацій платника єдиного податку: Наказ №578. Мінфін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0799-15>

52. Національні стандарти бухгалтерського обліку. Мінфін. URL: <https://www.minfin.gov.ua>

53. Фонд держмайна України. Документ №1041 «Про бухгалтерський облік...». URL: <https://spfu.gov.ua/ua/documents/1041.html>

54. КМУ. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в держсекторі, №220-р.

55. Лист ДПС №1234/ІПК щодо обліку ФОП.

56. Наказ МФУ №1209 «Методичні рекомендації щодо облікової політики».

57. Digitalization of SMEs Accounting // Baltic Journal of Economic Studies. – 2023.
58. Accounting Challenges for SMEs // Journal of Accounting and Management. – 2022.
59. Електронні сервіси для ФОП: офіційне роз'яснення ДПС, 2024.
60. Міністерство економіки України. Розвиток підприємництва в Україні, 2023.
61. Стаття з кібербезпеки бухгалтерських сервісів. Cybersecurity Issues in SME Accounting Systems // International Journal of Accounting, 2023.
62. Мельник В.А. Економіка малого підприємництва. – Літера, 2017. – 270 с.
63. Сміт А. Дослідження про природу та причини багатства народів. – Наука, 1974. – 558 с.
64. Гевлич Л.Л. Професія бухгалтера у цифровій економіці // Економіка і організація управління. – 2021.
65. Новини ДПС України // Київська податкова.
66. Довідка для платників податків // Кабінет платника.
67. Taxer.ua. Працівники у ФОП: база знань. URL: <https://taxer.ua/uk/kb/pracivnyku-u-fop>
68. Семінар «ФОП-2024/2025: нововведення, звітність та як уникнути помилок» // BBO.com.ua